R. Simon

הפוסקים חולקים על זה. ור"י הלוי סימן מ"ז הוכיח דכולי עלמא (מודה) בזה. וכן כתב במשפט לדת חלק ב' [סימן] ס"ב. ומיהו מלשון התוספות [שם] משמע דזה חזיל לשיטת ר"י, ע"ש. (כנסת הגדולה [ז] הגב"י): **ה אחרים שותים כו'.** לכאורה משמע כאן דתרתי בעינן, אחרים שותים ודעתו ג"כ וכו'. אבל בדברי משה [אות ח] משמע דאם היה בדעתו לשתות גם שאר יין אפילו אין אחרים עמו אינו צריך לברך, דלא גרע מנשפך הכוס כמו שכתוב סימן ר"ו סעיף ו'. עיין סימן ער"ח סעיף ט"ו. ומשמע דוקא שלא הפסיק עד ששתה יין. ובמהרי"ל [שו"ת סימן נב] איתא שטעם הכוס של מיס, ע"ש. [וקשה] [יא] דלהוי הטעימת מיס הפסק בין הברכה לשתיית היין, כמו שכתוב סימן קס"ז [סעיף ו]. ואפשר דסבירא ליה דטעימה כיון שהיא

הגה [ט] **(ב)** [ז] ואם היו ה אחרים [ה] שותים גם כן ויין לפניהם ודעתו גם כן על יין שהיה סבור שבכוסו יין וצריך בורא פרי הגפן ונמלא אחר כך שבכוסו מיס או שכר כשמוזר ושותה אחר כך יין אין צריך לחזור ולברך ויוצא בברכה שבירך על כוסו אף על פי שהיתה בטעות דהא דעתו היה לשתות גם כן שאר יין

גם הוצא האחרים ששותין שם ולכן ברכתו ברכה:

ג ד [ח] א **כל הברכות אם נסתפק אם בירך אם לאו אינו מברך** [יב] **לא בתחלה ולא בסוף** [יג] **(ג) חוץ מברכת המזון מפני שהיא** [ו] **של תורה:**

סימן רי

האוכל פחות מכזית מה דינו. ובו ב' סעיפים:

ה **א** [א] [א] **האוכל פחות** [א] **מכזית** [א] **בין מפת** מדרבנן הא ודאי ליכא למאן דאמר הכי, עכ"ל. והנה מה ששייך להקשות ע"ז מענין הקידוש שנים, יתבאר בס"ד בסימן ער"ח בסופו. אך מה דמשמע מזה שצריך לחזור ולברך בורא פרי הגפן אחר שקידש שנית, הוא כדעת הרא"ש [ברכות פ"ו סימן כ] דסימן ר"ו [סעיף ו], אם היו פירות לפניו ודעתו לאוכלו, ונטל אחד מהם וצירף עליו ונאבד מידו דצריך לברך שנית על הפירות שיאכל. וכבר פסק רמ"א שם כר"ת דמהני דעתו, ומשום הכי פסק נמי כמהרי"ל, והיינו דלא כפיסקי מהרא"י שזכרנו, ותימה על שלא זכר ב"י ורמ"א מהך פלוגתא כלל: **(ג) חוץ מברכת המזון.** ובטור כתב דברכה מעין שלש היא דאורייתא על ז' המינים, וכן כתב ב"י [ד"ה כתב]

(ב) ואם היו אחרים כו'. זו היא תשובת מהרי"ל סימן ל"ו [לב] הביאה ב"י סימן ר"ו [ד"ה מצאתי] בשם תשובת משכנזית. וסברא ליה למהרי"ל דבדעתו תליא מלתא. ובהגהות מיימוניות [ברכות פרק ד אות ז] בשם ר"ת שמביא ב"י סימן ר"ו [ד"ה ונטל], הבאתיה שם [ס"ק ח]. ולאיתי למהרא"י [תרומת הדשן] בפסקיו סימן קט"ו וז"ל, קידש על מיס וסבור שהוא יין, אם יקדש על היין שנית אז די לו בברכת בורא פרי הגפן אחרי שהקידוש על היין דוקא הוא דרבנן. ואמרתי בפשיטות דיחזור ויקדש שנית על היין, דמה בכך אם הוא דרבנן דכמה מצות הם דרבנן ואנו מברכין עליהם ומחייבין בהו בלאו דלא תסור. ואנו אם תקע בראש השנה בטעות גמור בתקיעות שמעומד, שאין צריך לחזור ולתקוע הואיל וכבר יצא ידי חובה מן התורה בתקיעות שמיושב, הא אינו אלא

ג"כ אכילה לא הוי הפסק, וצ"ע. ואם לא היה בדעתו לשתות שאר יין, הוא צריך לברך כמו שכתוב שם [סימן רו] אבל האחרים שהיה יין לפניהם, צ"ע. וצ"ל (דילא) [דילאו*], מידי דהוה אקידוש שיכול לברך להם בורא פרי הגפן, אע"פ שאינו טועם, הכי נמי (ילא) [ילאו*] בדיעבד. ומיהו אפשר לומר כיון שצריך ברכה לבטלה אף הם לא יצאו. עיין מה שכתבתי סימן רי"ג סעיף ב' [ס"ק ז], וצ"ע. ודעת רמ"א בדברי משה משמע דיצאו. וכן משמע כאן, דכתב גם הוצא האחרים ששותין שם ולכן ברכתו ברכה, משמע משום דהוצא האחרים, גם הוא יצא.(ואיכא) [והיכא] [יב] דצעי למימר ברוך אתה ה' אלהינו מלך העולם פוקח עורים וטעה בדיבורו ואמר מלבשי ערומים,[א] ומזר ואמר [ג] תוך כדי דיבור פוקח עורים, [יג] ל"ע אם [יג]

יצא ידי פוקח עורים. אבל אם נתכוין למלבשי ערומים יצא ידי מלבשי ערומים. מי שאמר אחר ברכת היין בורא מאורי האש, ונזכר [ג] וסייים בורא מיני בשמים יצא, ומיהו צריך לחזור ולברך בורא מאורי האש (משפט צדקה חלק ב' סימן ס"ב כנסת הגדולה הגב"י). וצ"ל דוקא כשנתכוין בשעת הברכה על הבשמים, אבל כשנתכוין על האש יצא, ומברך אח"כ על הבשמים:

ד רי א האוכל. נראה לי דכל האוכלין מצטרפין לכזית, אבל חצי זית מז' מינין וחצי זית אחר [ב] מברך אחריהן בורא נפשות רבות.

הגהות והערות

ט) ציון מ"מ זה מהב"י וטף במהדורת דיהרנפאלרט תנ"כ:

י) עיין בשער הציון אות ג שכתב דמלשון הכנה"ג נראה כוה אחרת:

יא) תוקן לפי מקור מיים יד אפרים ותוספות שבת:

יב) תוקן ע"פ מזרות שמשון ומקור מיים:

יג) בנתיב מיים מתק מיטות "ל"ע אם" וכבר השיגו במתנ"ש וכן הוא בפמ"ג ויד אפרים וכן בדפו"ר איתא כמו שהוא לפנינו, ובשו"ת פנים מאירות ח"א סימן נח ותוספת שבת - ספר פלאים כתבו להגיה "ל"ע אם יצא ידי מלבשי ערומים":

יד) לפנינו בגמרא ברכות ס, ב הגהות תוספת יומטוב

שערי תשובה

(ו) של תורה. עיין באר היטב. ועיין בשו"ת משאת משה [חלק או"ח] סימן א' שהאריך בפרטי דינים של ספק ברכות. ועיין בלקוטי פרי חדש, ושם מבואר שאם נסתפק בברכת המזון חוזר ואומר גם ברכה רביעית. ועיין בכהונת עולם סימן ע"ח:

רי (א) מכזית. עיין באר היטב. ועיין בית יהודא סימן כ"א וכתב (בבב"י) [במחזיק ברכה] [אות ג] בשם [שו"ת] זרע אמת [או"ח סימן כט] בפת סופגנין הלכות קטנות חלק ח' סימן קמ"ג:

רי (א) מכזית. כל האוכלין מצטרפין לכזית אבל חצי זית מז' מינין וחצי זית אחר [ב] מברך אחריהן בורא נפשות רבות, כנסת הגדולה. וכתב המ"א [ס"ק ח] וגראה לי דהוא הדין פת ודבר אחר. וכל המשקין מצטרפין לרביעית. אבל האוכל והשותה אין מצטרפין. עיין סימן תרי"ב. וכן כתב בספר גן המלך סימן כ"ח. וליר שעל גבי ירק מצטרף לכל אכזורא אוכלא אוכלא הוא. והוא הדין בפת הברויה במשקה או בין. אבל רוטב של בשר אינו מצטרף דהוה משקה, מ"א [שם]. אם אכל מעט וחזר ואכל מעט אם שהה יותר מכדי אכילת פרס אין מצטרף לברכה אחרונה. ולענין שהיה עיין סימן תרי"ב סעיף י' [מ"א שם]. ועיין לעיל סימן ר"ד לענין שביית הקאו"י מה שכתבתי שם [ס"ק יב]. אם אכל פחות מכשיעור, והלך לחוץ וחזר למקומו, לצריך לברך שנית בתחלה אפילו בפת, דהא אין טעון ברכה אחרונה, ודינו כשאר דברים, ולכן צ"ע אם חזר ואכל פחות מכשיעור אם מצטרפין, דהוי כמו היסח הדעת וגראה לי דמצטרפין,

ביאור הגר"א

כהוגן. כשיטתם שפסקו לחומרא, אבל להרי"ף אין צריך: [ז] [הגה] ואם כו'. כדעת ר"ת [מובא בהגהות מיימוניות ברכות ד, י אות ז] בסימן ר"ו סעיף ו'. ועיין מ"א [ס"ק ה]: [ח] [פעיף ג] כל כו'. שהברכות כולן דרבנן חוץ מברכת המזון, כמו שכתוב [שם] כ"א א', ועוד תנן כו'. ושם [בגמרא] ספק כו'. ועיין תוספות [שם] ל"ה א' ד"ה אלא כו', וד"ה לפניו כו'. אלא דשם משמע דמעין

באר היטב

(ה) שותים. לכאורה משמע כאן דתרתי בעי, אחרים שותין ודעתו ג"כ וכו'. אבל בדברי משה משמע דאם היה בדעתו לשתות גם שאר יין אפילו אין אחרים עמו אינו צריך לברך, ואם לא היה בדעתו לשתות שאר יין צריך לברך. והאחרים שהיה יין לפניהם יוצאים בברכתו אף שהיתה ברכה לבטלה, עיין מ"א [ס"ק ה]: (ו) של תורה. ובטור כתב דגם ברכת מעין שלש על הז' המינים היא דאורייתא. על כן נמי שנסתפק יאכל עוד מאותו המין ויברך ויוצא גם על הספק שלו, ט"ז [ס"ק ג]. ועיין

הגהות רעק"א

רי א) (שו"ע פ"א) **האוכל פחות מכזית.** כזה ונלטמך אין מברכים לאחריו אלא א"כ המזר ונתפת ואם לא היה כזית ונתפת ונעשה כזית הוי ספק. גן המלך סימן קכ"ב: ב) (מג"א פק"א) **מברך אחריהן בורא נפשות רבות.** עיין מג"א לעיל סוף סימן ר"מ [ס"ק כו] ולע"ע. ועיין מה שכתבתי לעיל סימן ר"ו בגליון [ס"ק א]:

ציונים לרמ"א

ג) תשובת מהרי"ל סימן צב, ב"י ס סוף סימן ר"ו [ד"ה מצאתי]:

חכמת שלמה

שם בהג"ה ואם היו אחרים שותים גם כן ויין לפניהם. ג"כ עיין במ"א לקמן סימן רי"ג [ס"ק ז] שהקשה על זה. ועיין מה שכתבתי בחידושי להלכות ר"ה בחיבורי על או"ח משנת מקל"ט בהלכות ר"ה סימן מקל"ט לדמות תירוצו של המ"א וכתבתי לישב בענין אחר, דלא לחנם נקט הרמ"א שהיה יין לפניהם, דדוקא בכהאי גווגא דהוי ממשבחם ניכרת ממוך מעשיהם אז יצאו הם, ויצא הוא על ידן. אבל בלאו הכי הם תלויים בו, כיון דהוא לא יצא גם הם לא יצאו. רק אם ממשבחם ניכר ממוך מעשיהם אז נחשב כאלו ברכו הם ממש, ואז הוא תלוי בהם, ע"ש מה שביאתי מלתא בטעמא בעזה"י ודו"ק היטב:

כנסת הגדולה [הגה"ט]. וג"ל דהוא הדין פת ודבר אחר. וכל המשקין מלטרפין לרביעית, אבל [ב] האוכל והשותה אין מלטרפין. עיין סימן תרי"ב [סעיף ב]. ואמרינן ביומא [פ, ב] ליר שעל גבי ירק מלטרף, ולא אמרינן משקה הוא, דכל אכשרא אוכלא (הוא משקה הבא למתק האוכל) אוכלא הוא, והוא הדין בפת השרוי במשקה, או ביין. וכן משמע בתוספות זבחים דף ק"ט עמוד א' [ד"ה עולה] עיין מה שכתבתי סימן ר"ה סעיף ב' [ס"ק ו]. וע"ע ברוטב של בשר אם מקרי אוכל. ובאולין דף ק"כ [ע"א] פירש רש"י [ד"ה] ליר שעל גבי הירק, משקה היוצא מן הירק אי נמי שהיו מטבילין מאכלן בליר. ואף ע"ג דמשקה הוא ותנן [יומא עג, ב] האוכל והשותה אין מלטרפין, הני מילי אכל ושתה, דקיים להו לרבנן דלא מיתבא דעתיה בהכי, אבל ליר שעל גבי הירק קיים להו לרבנן דמיתבא דעתיה עכ"ל, אם כן דוקא ליר שעל גבי ירק. וכן כתב הרמב"ם [שביתת עשור ב, ז] מכשירי האוכל המעורבים עם האוכל הן כאוכל עכ"ל. משמע ברוטב אינו מלטרף. וכן משמע ממה שכתוב סימן קנ"ח סעיף ה'. ואם אכל מעט וחזר ואכל מעט, אם שהה יותר מכדי אכילת פרס נראה לי דאין מלטרף, וכמו שכתוב סימן תרי"ב [סעיף ג] וכן משמע ביומא דף פ' [ע"ב] דלא מיתבא דעתיה בהכי. וכן משמע מפירוש רש"י [ברכות לט, א ד"ה בצר] דפירש דטעמא דצעי כזית בברכה אחרונה היינו משום דכתיב אכילה ואכילה בכזית, ואם כן בחלב ודם ובכל איסורין נמי כתיב אכילה, ואם שהה בכדי אכילת פרס לא מיקרי אכילה, והוא הדין לענין ברכה. [ד] וכן משמע ממה שכתוב סימן ר"ח סעיף ט', ועיין סימן תע"ה סעיף ו'. ולענין שתיה עיין סימן תרי"ב [סעיף י] שיעור הלימוד. ובעולת תמיד סימן ר"ז כתב בשם כנסת הגדולה [ה] לחלק בין יום הכפורים לברכת הנהנין וסברא ליה בברכת הנהנין אפילו שהה יותר מכדי אכילת פרס מלטרף. [ו] ולי נראה כמו שכתבתי דהא כל אסורין שבתורה שוין ליום הכפורים בזה. ונראה לי דאם אכל פחות מכשיעור והלך לחוץ וחזר למקומו דצריך לברך שנית בתחלה אפילו בפת דהא אין טעון ברכה אחרונה ודינו כשאר דבריס, ולכן נ"ע אם חזר ואכל פחות מכשיעור אם מלטרפין דהוי כמו היסח הדעת. ונראה לי דמלטרפין, עמ"ש סימן קע"ז וכ"מ סימן קס"ח [ז]: **(ב) מרביעית.** ממלא כלי יין ותתן לתוכו בילה ומחלה ומה שיוצא ממנה הוא רביעית, ודוקא ביין שנגדש על גבי הכלי ואינו יוצא כל כך, אבל במים יוצא יותר, לכן יעשה כמו שכתב סימן תנ"ו ע"ש. כמו שכתוב סימן תנ"ו [סעיף א] וכשל"ה כתב דהוא כמעט מלא ב' קליפות מבילת תרנגולת. וכל הדברים משערין בנציס ביצוים כדאיתא פרק י"ז דכלים [משנה ו] ובברכות דף (ל"א) [לט] [ע"א] [ח]:

בשם הרשב"א [בברכות לה, א ד"ה הכי] והרא"ש [שם סימן טז]. על כן ראוי לכל ירא שמים שיאכל עוד מאותו מין ויברך אחריו ויוצא גם על ספק שלו:

רי (א) והשותה פחות מרביעית. [ט] [א] נראה לי דיין שרף שבמדינתנו אינו בכלל זה, דבזה אי אפשר לשתות רביעית הלוג שהוא בילה ומחלה. ואם כן אזלינן בתר שיעור השתיה לרוב בני אדם בזה. וראיה לזה מדאיתא ברביעו יומא [ברכות כו, א ד"ה אני] מביאו ב"י [ד"ה ומ"ש רמינו ומירושלמי] לענין בריה דיש חילוק דאם הוא דבר שדרך לאוכלו עם הגרעין חשבינן עם הגרעין כזית כו', הכי נמי ניזול בתר דרך העולם, ותו ראיה מריש פרק המוציא יין [שבת עו, ב], דאמרינן שם, יין כדי מזיגה, ומפרשינן כדי רובע רביעית שאם תמזגנו יעמוד על רביעית, והוא שיעור כוס של ברכה, ואמר רבא [שם עו, א] לענין שבת כיון דבעינן מידי דחשיבא והא נמי חשיבא, פירוש דחשיב לגרופי ביה מיא. הרי לפנינו אע"ג דאין שם רביעית, כיון דראוי למזוג בו מים עד רביעית. הכי נמי יין שרף שאם שותה כדרך שבני אדם שותין בפעם אחד, או אפילו בשתי פעמים כשאין הפסק ביניהם כשיעור שתיית רביעית, כדאיתא בסימן תרי"ב [סעיף י] דבהא מלטרפין ב' השתיות להדדי לכשיעור, ואז אע"פ שאין שם רביעית הלוג מכל מקום כיון שראוי למזוג מים ויש שתה רביעית, ואי אפשר לשתות רביעית לתשת אדם, קיימין ביה שפיר ושבעת [דברים ח, י]. ונאמר הכי יש לד דבורא נפשות רבות [ד] אין לריך [ו] דהא התוספות [ברכות לט, א ד"ה בצר] מספקא להו בזה, ונכל לסמוך ולומר דהוה ליה כאלו שתה רביעית בין שרף, ומייב בברכה אחרונה כן נראה לענ"ד: **(ב) שלא לאכול בריה פחותה כו'.** דהיינו ייגד"ם מוי"ל בע"ר לא יאכל אחת לחודה:

באר הגולה

תוספות שם [שם] והרשב"א ע"ש [שם] [ד"ה ההוא] לט, א ד"ה ההוא] ו יומא [שם כו, א ד"ה להשוות היומלמי פ"ו הלכה א] עם תלמוד שלנו:

תוספות יומא א ד"ה ולא, סוכה : ד"ה ולא. רא"ש ז שם; הגהות יומא ברכות פ"ג מות י:

יונים לרמ"א

הרב רבינו יונה כיצד מברכין [כו, א מ"ן] וב"י [ד"ה ומ"ש בשם רשב"א [שם ג, א ד"ה ההוא]:

נטרת זקנים

] מברך תחלה כו'. במו [כמו] שאומר [כל ן כד עז ע"ד בשם רב אחא דעל פחות משיעור מברך כלל, או מי ' [רבינו יונה ברכות כו, ב אשון] דמברך שהכל, צריך לברך ברכה זדת לה לפניה אפילו שהוא. תוספות [שם] ט [ע"א] בד"ה בצר זעורא כו'. והתוספות פרק הישן דף (ס') ע"ב] בד"ה ולא בירך) [לאחריו] כו' ע"ש:

:הות והערות

אמנם כדפו"ר דמיאור ל מצוין אות זו לפני מפת", אמנם ממוכן ס מוכח דשייך לכאן אחר כדמשמ"ל מליעזר: ודפוס וויניצאה שנ"ח "כברייתו":

שולת תמיד המיא כאן מנה"ג סימן תריב, שם ליין הכמה"ג רק ' הרא"ש [מיש יס] סימן טו ועיי"ש. מפורש כן בשיירי הגדולה סימן רד הגה"ט אות ג:

בפרמ"ג כתב לא מלאתיו כעת:

מהדורת אמ"ד ו לו"ל "רביעית", וכן המקור חיים, אולם היל ב והמזרות שמשון כתבו "ל לו"ל "שיעור":

"ם ממש"כ בקו"ד שהיה עיין סימן תריב ' הלילוף, ועיין סימן "ק ד שכתב שם בפירוש שרף לריך שיעור ועיין ר מפרישים ס"ק א: ביין מיאור הלכה סימן

שערי תשובה

שנתפח עד שאין האוירים שבו נרגשים האוכל כזית ממנו כמות שהוא אינו מברך דלפי האמת לא אכל כזית: (ב) **מרביעית.** עיין באר היטב. ולענין שיעור רביעית של תורה עיין בספר בית אפרים [ראש אפרים] על טרפות בקונטרס התשובות [סימן טז יז] שיש חילוק בין שיעור רביעית דאורייתא להיכא שאין החיוב רק מדרבנן וזה תלוי בספק שיעור אגודל אם מודדין במקום הרחב או בין יעקב סימן נ"ז ודאה שם דברי הט"ז ע"ש. (וכן פסק בספר אליה רבה ס"ק ו, הגא"א) שיעור רביעית היינו בילה ומחלה. ממלא כלי יין ותתן לתוכו בילה ומחלה ומה שיוצא ממנה הוא רביעית. ודוקא ביין שנגדש על גבי הכלי ואינו יוצא כל כך, אבל במים יוצא יותר. לכן יעשה כמו שכתב סימן תנ"ו ע"ש. (אבל בספר אליה רבה ס"ק ח מביא בשם מהרי"ל סדר ההגדה עמוד צג ושל"ה דימלא אפילו במים ע"ש, הגא"א) ושל"ה כתב דהוא כמעט מלא ב' קליפות מבילת תרנגולת. וכל הדברים משערין בנציס ביצוים, מ"א [ס"ק נ]: (ג) **בברייתו.** משמע באולין דף ק"ט דקטנים אחת מקרי בריה אע"פ

באר היטב

מ"א [ס"ק א]. דבר שהיה בו כזית, ונלטרף ונתמעט בשיעורו אין לברך אחריו. ואם אח"כ חזר ונתפח שפיר מברכין עליו לאחריו, גן המלך סימן קכ"ב, ויד אהרן [הגה"ט]: (ב) **מרביעית.** הט"ז [ס"ק א] כתב דיין שרף במדינתינו אינו בכלל זה דאפילו לא שהה רביעית מברך ברכה אחרונה דאזלינן בתר שיעור שתיה לרוב בני אדם. אבל המ"א בסימן ק"ן ס"ק ד' כתב דאפילו יין שרף צריך שיעור רביעית דלא אלקו בין משקה למשקה ע"ש. וכן כתב הרב בעל

ביאור הגר"א

[ב] בין כו'. [ברכות] ל"ט א': [ב*] והשותה כו'. דשיעור משקין בכל מקום ברביעית כמ"ש בכמה מקומות [ברכות מא, א]: [ג] מברך תחלה כו'. תוספות שם [לט, א ד"ה בצר] וכן כתבו הרא"ש [שם פ"ו סימן טז] ושאר פוסקים שם בשם הירושלמי [שם פ"ו הלכה א] והביאו תוספות גם כן בסוכה פרק ב' [כו, ב ד"ה ולא] ובפרק בתרא דיומא [עט, א ד"ה ולא]: [ד] ולאחריו כו'. רמב"ם [ברכות א, ב] וכנזכר לעיל [ס"ק ב]: [ה] ויש כו'. תוספות שם [ברכות לט, א ד"ה בצר]

הגהות רעק"א

ג) [פג"א סק"א] **האוכל והשותה. אין מצטרפין.** וכן כתב גגן המלך לבעל גינת ורדים סימן (כ"ב) [כא]. ועיין באמת אברהם [פרי מגדים] סימן קל"ז ס"ק ו': ד) [שם] **וכן משמע ממה שכתב סימן ר"ח.** עיין במשנלות זהב בפתיחה להלכות פסח מלגן ב' אות י"ח: ה) [שם] **ולי נראה כמו שכתבתי דהא כל.** עיין בתשובת מוגל מאם סימן ט"ז, ובשו"ת זרע אברהם סימן ב' וג', ובשו"ת פניס מאירות מלגן ב' סימן (קכ"ז) [כז] ובשו"ת מים יהודה סימן ז', ובשו"ת

משבצות זהב

שאכל פרי העץ מין זיי"ן ומחויב מעין שלש (רח"י) [רק אינו יודע] אם בירך והוי ספק תורה ליש אומרים אפשר תקנתו יאכל תבשיל חטים ויכלול על העץ דשקר אין אומר וספק ברכות לקולא משום חומר לא תשא וכאן אין מוסיף שם ומלכות ומכל מקום לכתחלה יותר טוב מאותו מין ובאין לו אף בספק מהרא"י סובר כט"ז שם אות י"ט דיכלול:

רי (א) והשותה. עיין ט"ז. אבל דעת שאר אחרונים דאין לברך על יין שרף פחות מרביעית עיין אליה רבה אות וי"ו בשם שיירי כנסת [ה]גדולה בסימן ר"ד [הגה"ט אות ג]. ועיין מ"א סימן ק"צ אות ד' בזה. ומה שכתב בשתי פעמים כו' קשה בסימן תרי"ב [סעיף י] דיעה א' בסתם, ושתיה אין מצטרף אם זה מעט, יע"ש. ומהאי טעמא בקאוו"ע חמה פסק פרי חדש בשו"ת [מים חיים] סימן א' דאין מברך ברכה אחרונה אפילו דרכיה בכך, כמו כותח דלטיבוליה אמרינן [פסחים מד, א] דלית כזית כדי אכילת פרס, וכריתות פרק אמרו לו [יג, א] דתינוק יונק מטמא מת טהור ספק ינק כשיעור ושמא שהה יותר מכדי אכילת פרס אע"ג דרכיה בכך, וההיא [דסימן] ר"ח סעיף ב' וסעיף ט' כל המינים נגררים אחר ה' מינים וכשאכל כזית מכל התערובת מברך ברכה אחרונה, יע"ש. ועיין משנה למלך פרק ג' מהלכות ברכות [הלכה יב] וכן דעת מ"א [ס"ק א] ואם כן בשתיית יין שרף שתה רביעית יותר משיעור רביעית הנהוג אין מברך כלל. ומה שכתב דתוספות מסתפקין בורא נפשות רבות ברכות ל"ט א' ד"ה [בצר], טור ולבוש [סעיף ב] הביא זה הספק, ועיין פרישה [אות ח], ואנן קיימא לן דבורא נפשות רבות צריך שיעור: **(ב) שלא.** עיין ט"ז. אבל קירש"ן וכדומה דיש גרעין ומסיר הגרעין לא הוה בריה, ועיין מ"א [ס"ק] ד' ואי"ה שם יבואר. ובחדושי [ראש יוסף] ברכות ל"ט א' [ד"ה והנה גמרין] כתבתי דהא דכתיב [דברים ח, ח] גפן תאנה ורמון, ובזית שמן ודבש לא כתיב זית ותמר, דאם נאמר דמעין שלש דבר תורה כמו שכתב הטור בסימן ר"ט (עיין ט"ז שם ס"ק ג'), ואכלת [שם ח, י] בכזית ובאיסורין בריה לוקה בכל שהוא דלא יאכל שרץ העוף קטן וגדול משמע, ואכילה בכזית בריסוק הוא הדין כאן גפן תאנה ורמון דרך לאכול עם הגרעין כמו שכתב המ"א [ס"ק] ד', מה שאין כן זית ותמר שלא נטעה דבריה הוה הואיל ואוכל מה שראוי אף אם משליך הגרעין לזה כתבה התורה בשינוי לשון ובעינן (במין)

אשל אברהם

אכל חלי זית והקיא וחזר ואכל חייב שהרי נהנה גרונו בכזית (היינו מת הגליעה, הא טעם ופליט ולא נא לית הגליעה גם שם פטור), וברכה מקמתא דבעינן הנאת מעיו בכזית ואכלת ושבעת כו' א"כ גם בין החיכים אין מצטרף. ומה שכתב אכל ושתה אין מצטרפין י"ל כיום הכיפורים מיתוי תליא מלתא מה שאין כן ברכה נהנה מקרי, דהא בשאר איסורין אין כל אוכלין מצטרפין משני שמות עיין (מ"מ) [ר"מ*] פרק ד' מהלכות מאכלות אסורות, [הלכה עז- יח] ומיהו למאן דאמר משקה רביעית דווקא לא שייך לירוף חלי זית אוכל וחלי רביעית משקה אין יצטרפו ועיין בספר חמד משה [אות א]. ומה שכתב על עולת תמיד כן כתב הפרי חדש בשו"ת [מים חיים] סימן א' דכל איסורים נמי יותר מכדי אכילת פרס אין מצטרף. ומכל מקום י"ל ברכה על הנאת מעיו מצטרף, ומיהו אם אכל עד שנבע בברכת המזון חייב מן התורה אף שאכל מעט מעט, ורק אם אכל כזית דמברך ברכת המזון ואכלת אז אמרינן דיותר מכדי אכילת פרס אין מצטרף וא"ע *. ומה שכתב בסימן קע"ז וסימן קס"ח לא מצאתיו כעת. עיין סימן תרי"ב [סעיף ד] מתלוקת כדי אכילת פרס ונאליה רבה שם [ס"ק א]: **ב מרביעית.** עיין מ"א. ונאליה רבה [ס"ק] ח' כתב דבלה ומתלה יכול ליתן במיס ובסימן תנ"ו דיש מ"ג מיליס אז טוב כו' וכן כתב ביו"ד [סימן] ל"ח הב"י [ד"ה מצאתי] לענין איסור, יע"ש:

רי (פנ"א פק"א) ואם שהה יותר מכדי אכילת פרס לא מיקרי אכילה. כצ"ל: (מ"ז פק"א) אין צריך שיעור דהא התוספות מספקא ליה כו'. כצ"ל:

ערך לחם למהריק"ש

רי סעיף א גרגיר וכו'. כשאולו עם גרעינתו תוספות סוכה (כ"ב) [כו] [ע"ב ד"ה ולא]:

מחצית השקל

בפוסקים [כנה"ג שם] דאפילו אכל חצי שיעור מין ז' ולא אכל שום פרי אחר, אפילו הכי מברך על אותו חצי שיעור מז' מינים בורא נפשות רבות. וניהו דלא קימא לן הכי, מכל מקום כהאי גונא דאיכא שיעור בצירוף ודאי מברך בורא נפשות רבות לכולי עלמא: **עיין סימן תרי"ב.** דכן הדין ביום הכפורים דאי אכל ככותבת חייב, ולענין צירוף מבואר שם כמו שכתב מ"א פה. ומיניה יליף לענין ברכה: **ציר שעל גבי ירק מצטרף.** לענין יום הכפורים בככותבת. והוא הדין לענין ברכה לצירוף כזית: **זבחים דף ק"ט עמוד א'.** ד"ה עולה כו' כתבו וזה לשונם והא דחלב ויין מצטרף (היינו לענין פיגול) אע"ג דחלב בכזית ומשקין ברביעית, הני מילי בשתיה אבל דרך אכילה ששרה פתו ביין שיעורו בכזית. עכ"ל התוספות: **עיין מה שכתבתי סימן ר"ה סעיף ב'.** במ"א ס"ק ו' בשם המרדכי [ברכות רמז קכה]: **וכן משמע ממה שכתב סימן קנ"ח סעיף ה'.** דמוהל שעל הצלי לא מיקרי טיבולו במשקה לענין נטילת ידים, ורוטב מקרי טבולו במשקה: **אם שהה יותר מכדי אכילת פרס.** היינו מתחלת האכילה עד סוף האכילה הוא יותר מכדי אכילת פרס. ושיעור אכילת פרס יש אומרים ג' ביצים, ויש אומרים ארבע ביצים. וכדלקמן סימן תרי"ב [סעיף ד]. ומה שכתב מ"א **וכן משמע מפירוש רש"י דפירש דטעמא כו'.** הוא דף (ל"ח) [לט]: **ולענין שתיה עיין סימן תרי"ב.** דיש אומרים דשיעור צירוף ג"כ הוא כדי אכילת פרס ויש אומרים דבשתיה השיעור לצרף כדי שתיית רביעית, וזה נראה עיקר למחבר שם, שהביא תחלה דעת האומרים כדי שתיית רביעית וכנודע דרך הרב ב"י. ולענין שתיית הקאפ"ע שדרך אנשי טורקיי"א לשתותו כשהוא חם מאוד, ואי אפשר לשתות רביעית בפעם אחת, ויש רצו לומר דאפילו הכי צריכים לברך אחריה, דדרך שתייתן בכך. והרב המחבר בעל משנה למלך בהלכות ברכות [ג, יב] הביא ראיה ברורה דלא מהני מה שדרך שתייתו [כך] ושאין לברך אחריו ולכן צריך ליזהר בזה: **לחלק בין יום הכפורים לברכת הנהנין.** דיום הכפורים ביתובי דעתא תליא. וביותר מכדי אכילת פרס לא מיתבא דעתיה, אבל הכא בהנאה תליא כיון שהחיך נהנה רביעית או כזית, גם ביותר מכדי אכילת פרס מצטרף. ולמעשה צריך עיון עכ"ל עולת תמיד: **דהא כל אסורין שבתורה שוין ליום הכפורים בזה.** ואע"ג דבאסורים לא תליא ביתובא דעתא, אלא כיון דכתיב בהו אכילה, וביותר מכדי אכילת פרס לא מצטרף לכזית לקרוא אכילה, אם כן הוא הדין לענין ברכה דכתיב גבה אכילה אינו מצטרף: **אפילו בפת.** דקימא לן כל דברים שאין טעונין ברכה אחרונה במקומן, אם הלך לחוץ וחזר, ורוצה לאכול צריך לברך תחלה על מה שיאכל דקביעות הראשון הלך לו. אבל אכל פת והלך לחוץ

בספר אליה רבה [ס"ק ח] וז"ל מנא ליה הא, דבעמק ברכה ושל"ה כתב בשם מהרי"ל [סדר ההגדה עמוד צג] להדיא דימלא במים. וכן כתב הטור לקמן סימן תנ"ו כו' וכן כתב ב"י ביורה דעה סימן צ"ח [קנה. ב ד"ה מצאתי] בשם מרדכי [חולין רמז תרפה] לענין איסור והיתר כו' עכ"ל. ולפי מה שהבין בספר אליה רבה כוונת מ"א דדוקא ימלא יין שנגדש ולא מים, דשיעור רביעית הוא מעט פחות מביצה ומחצה, לכן כשימלא יין שנגדש כשנותנים לתוכו ביצה ומחצה (דבתחלה כשנותן היין תוך הכלי אין דרך לגודשו כיון שאי אפשר לצמצם הגודש, וכשיגדישנו אם יתן מעט יותר משיעור שנגדש ישפוך לחוץ, לכן דרך הוא למלאות הכלי מחוק ולא גדוש מה שאין כן כשנותן לתוכו ביצה ומחצה היין נגדש ממילא מצד עצמו) חסר הגודש משיעור ביצה ומחצה, מה שאין כן אי ימלא מים דליכא גודש,יצא כשיעור ביצה ומחצה. לפי זה תקשי איך כתב מ"א אבל במים כו' לכן יעשה כמו שכתוב סימן תנ"ו. ומאי מהני בזה אפילו יעשה כמו שכתוב בסימן תנ"ו, מכל מקום כיון דממלא מים יצא יותר מרביעית, דהיינו כשיעור ביצה ומחצה מצומצם, דהוא יותר מרביעית לפי הבנת בעל אליה רבה דברי מ"א. אבל לענ"ד אין זה כוונת מ"א, דודאי שיעור ביצה ומחצה מצומצם הוי שיעור רביעית. אלא שכתב הטור בסימן תנ"ו לענין מדידת שיעור חלה, שהוא מ"ג ביצים וחומש ביצה, כיצד יעשה ימלא כלי מים ויתן אותו כלי לתוכו כלי ריקן. ויכניס לתוכו מ"ג ביצים וחומש ביצה בנחת אחת לאחת והמים היוצאים כלי המחזיק אותן הוי שיעור המדה. וכתב אחר זה דכהאי גונא לא יוכל לכוין בנתינת הבצים לתוכה כשהוא מלא, ור"ל שמא לא ידקדק כל כך ליתן לתוכו בנחת, וגם על ידי כובד הבצים בנפילתן לתוכו, יצא יותר ממ"ג ביצים וחומש ביצה. לכן טוב יותר שימלא כלי מים, ויערה המים ממנו לכלי אחר, ואח"כ יתן בכלי הריקן מ"ג ביצים וחומש ביצה, ויחזור לתוכו המים שעירה ממנה. והמים שיותרו הן המדה עכ"ל הטור. וכיון שהמ"א כתב כאן לשער כפי דרך הראשון שכתב הטור, שימלא הכלי ויתן לתוכו ביצה ומחצה, וכהאי גונא יש לחוש שאינו יכול לכוין כו' כמו שכתב הטור, ויצא יותר מביצה ומחצה, לכן סבירא ליה למ"א כשימלא יין שנגדש, שיעור הגודש עולה כמעט לשיעור מה שלא יוכל לכוין כו'. ונמצא יוצא שיעור ביצה ומחצה. (מכל מקום הדבר קשה שהגודש יהיה מצומצם כפי שיעור היוצא יותר ע"י שלא יוכל לכוין) מה שאין כן במים יש לחוש לחששת הטור שלא יוכל לכוין כו'. ועל זה כתב שאם אין לו יין למלאות ויצטרך למלאות במים יעשה כמו שכתב סימן תנ"ו. ור"ל הרב ב"י בשו"ע סימן תנ"ו [שם] לא הביא כי אם ההשערה שניה

Karo, Joseph bin Ephraim, 1488-1575

(4)

שלחן ערוך
אורח חיים

סימנים א׳ - רמ״א

עם הפירושים הקדומים
ראשוני מפרשי השלחן ערוך אורח חיים

נחלת צבי ❁ **עטרת צבי**

למוה״ר הגאון המפורסם מגדולי הפוסקים
ר׳ **צבי** ב״ר יוסף **כץ** זצ״ל

נדפס לראשונה בקראקא שנת ת״ו

עולת תמיד

למוה״ר הגאון המפורסם מגדולי הפוסקים
ר׳ **שמואל** ב״ר **יוסף** זצ״ל

נדפס לראשונה באמשטרדם שנת תמ״א

מהדורה חדשה באותיות מאירות עינים עם פנים השו״ע
מוגה היטב ומפוסק בהוספת אלפי ציונים ומראי מקומות

זכרון אהרן
פעיה״ק **ירושלים** ת״ו, תשס״ג

רז (סעיף א) א] **בורא נפשות רבות.** ופירשו בורא נפשות רבות וחסרונם כמו לחם ומים שאי אפשר להיות בלא הם. ועל כל מה שברא להחיות בהם נפש כל חי, כלומר על מה שבעולם שגם אם לא בראם לא היו חסרים כגון פירות וכיוצא, רק בראם להחיות נפש לתענוג: ב] **בלא שם.** לפי שבש"ס דידן [ברכות לז ע"א] אין בו חתימה, ובש"ס דירושלמי [פ"ו ה"א] יש בו חתימה, ומספיקא פסק הר"ר יונה [לב ע"א ד"ה ובירושלמי] לומר בלא שם:

רח (סעיף א) א] **שהם גפן.** דבקרא כתיב בפרשת (ראה) [עקב] [דברים ח, ח] ארץ חטה ושעורה וגפן ותאנה ורימון ארץ זית שמן, ודבש הוא דבש תמרים, ולפי שנשתבחה בהן ארץ ישראל קבעו ברכה לאחריה בפני עצמה מעין שלש. ואע"ג דבקרא כתיב אחר ארץ חטה ושעורה ואכלת ושבעת וברכת דמיניה למדו לברך שלש ברכות, מכל מקום כיון שהפסיק הכתוב בין פסוק ארץ וחטה ובין ואכלת ושבעת בפסוק ארץ אשר לא במסכנות וגומר, אמרינן הפסיק הענין ולא קאי וברכת לברך שלש ברכות אלא על הלחם דסמיך ליה: (סעיף ב) ב] **חמשת מיני דגן.** והם חיטים ושעורים וכוסמין ושבולת שועל ושיפון וחשובין הן שנשתבחה בהן, אלא שכוסמין הן מיני חיטים ושבולת שועל ושיפון הם מיני שעורים. עוד יש להם מעלה כי עליהם יחיה האדם, לכן קבעוהו ברכה בפני עצמה בין בראשונה בין באחרונה: ג] **דבש הרבה.** הואיל דחשובין לא בטלי: ד] **בטל בתבשיל.** דכלל הוא כל שהוא עיקר ועמו טפלה מברך על העיקר, וכיון שלא נתן להכשיר וליהב טעמיה בתבשיל אלא לדבק התבשיל הוי התבשיל עיקר:

נחלת צבי

רח [(ב) **אבל אם וכו'.** רמב"ם ברכות פ"ג ה"ו ורל"ם פ"ו סימן ז וטור]:

סימן רז

דין ברכה אחרונה על הפירות ובו סעיף אחד

א פירות האילן חוץ מחמשת המינים, וכל פירות האדמה וירקות, וכל דבר שאין גידולו מן הארץ, אברכה אחרונה שלהם א] בורא נפשות רבות, ואם אכל מכל מינים אלו, מברך לאחר כולם ברכה אחת. וברכה זו חותם בה ב] בלא שם, שיחתום כך ברוך חי העולמים.

סימן רח

דין ברכה מעין ג' אחרי ה' (מיני פירות) וה' מיני דגן ובו י"ח סעיפים

א אעל חמשת המינים א] שהם גפן ותאנה ורימון וזית ותמרה, מברך לאחריהם ברכה אחת מעין שלש.

ב ב] בחמשת מיני דגן ששלקן או כתשן ועשה מהם תבשיל, כגון מעשה קדירה הריפות וגרש כרמל ודייסא, אפילו עירב עמהם ג] דבש הרבה יותר מהם או מינים אחרים הרבה יותר מהם, מברך עליו בורא מיני מזונות ולבסוף על המחיה, (ב) אבל אם לא נתן הדגן בתבשיל אלא לדבקו ולחקפותו, ד] בטל בתבשיל.

עולת תמיד

מפני דמלאך המות מטיל במים סם המות ולא מטעם שיתפרסם שיש מקרה מת, ועיין בכנסת הגדולה מהדורא קמא [הגהות טור סימן רד]:

רז (סעיף ה) א **ומה שכתב ברכה אחרונה וכו'.** וכתב הב"ח [ס"א] דנוסח הברכה על כל מה שבראת, והגורסים ועל בוי"ו טועים הם, וכן כתב מהרש"ל [בביאורו לטור]. **ודע** דשיעור לברך ברכה אחרונה באכילה בכזית ובשתיה כדי רביעית. ואם צריך שלא לשהות בנתיים כדי אכילת פרס איכא פלוגתא בין רבוותא. ועיין בספר כנסת הגדולה מהדורה קמא דמחלק בין ברכת הנהנין לאכילה ביום כיפור לקמן בסימן תרי"ב, דהתם ביתובי דעתא תליא מלתא וביותר מכדי אכילת פרס לא מתיתבי דעתא, אבל הכא בהנאה תליא כיון שהחיך נהנה רביעית או כזית גם ביותר מכדי אכילת פרס מצטרף, ולמעשה צ"ע:

רח (סעיף ה) א **ומה שכתב על חמשת המינים וכו'.** והטעם דקבעו להם ברכה בפני עצמן, משום דחשובים הם שהרי הכתוב משבח בהם ארץ ישראל. **ומה שכתב ותמרה.** הוא דבש האמור בפסוק, וכוונתו על דבש הזב מהתמרים: (סעיף ב) ב **חמשת מיני דגן.** גם זה מבואר שם [ברכות מד ע"ב], גם הכא הטעם משום שנשתבח בהן ארץ ישראל, דחיטה ושעורה האמורים בפסוק הם חמשת מיני דגן, כי בכלל חטה הוא כוסמין כי מין חטה הוא, ושיבולת שועל ושיפון הוא בכלל שעורה כי מין שעורים הוא. והא דחשבו חכמים מיני דגן יותר ממיני פירות, שהרי מיני פירות לא נשתנו ברכתן בברכה ראשונה ובאלו נשתנו גם בברכה ראשונה, משום דיש להם שני מעלות, חדא שנשתבח בהן ארץ ישראל, ועוד יש להם מעלה כי עליהם יחיה האדם, וגם מצינו דהתורה חלק להם חשיבות משאר מינים לענין אם עשה מהן פת שמברך עליהם ברכת המזון. **ומה שכתב אפילו עירב עמהם דבש הרבה יותר מהם.** כן כתב שם הרא"ש [פ"ו סימן ז] וזה לשונו, שאפילו רובו ממין אחר כיון שעיקרו מחמשת מינים מברך עליו בורא מיני מזונות, משמע מדבריו דוקא אם העיקר מחמשת המינים אבל אם אין העיקר מחמשת המינים מברכין על העיקר, כי כלל גדול כל שהוא עיקר ועמו טפילה מברכין על העיקר ופוטר אף הטפילה. אך מדברי הרשב"א [לו ע"ב ד"ה דובשא] לא משמע כן, וזה לשון הרשב"א שם על הא דאמרינן דובשא עיקר, פירוש רובו דבש ומיעוטו סולת (ואי נמי) [ואם כן] עיקרו מחמת דבש וסולת להטעימו ולהכשירו [ומכל מקום כיון דסלתו מעורב בו

(6)

ספר

שאלות ותשובות

פנים מאירות

חלק שני

שחיבר הרב הגאון המובהק מאורן של ישראל רשכבה"ג מוהר"ר **מאיר** זצ"ל אכד"ק אייזנשטאט. ויען כי רבים מאלה תופשי התורה צמאים לדבריו הקדושים והוא יסוד מוסד להלכה אשר בלעדו לא ירום איש היושב על מדין לדון ולהורות והמה יחפשוהו כמטמונים ולא ימצאוהו אף בכסף רב לכן למען זכות את הרבים העליתיו שנית על מזבח הדפוס וידעתי בטח כי כל אוהבי התורה יברכוני בברכות מאליפות:

הונח לגית הדפוס ע"י הר' דוד שמואל ראָטה נ"י מלבוב

הודפס מאתר אוצר החכמה tablet.otzar.org פנים מאירות - ב עמוד 1

והדברים כולו הולכין אחר המנהג והכרעה לפע"ד כתבתי:

שאלה כו

בדבר נועם בכוליא דמחמירי האחרונים דאפילו לא הגיע סריעות' למקו' חרין והכא מחמילה סייתי מחיצה לסכיים ראתי בין הסרים הגדולים אך נאסר בנותי בספרים קדמתי ואחרתי וראיתי שכמה גאונים איתני חרן אסר מימיהם אמו שותים ס"ה העור והרשב"א והב"י ורמ"א כולם מתכנאים בקנון אחד דבכל ריעותא בכוליא בעכין שיגיע למקום חרין ע"כ תמכתי יחדותי יחד במקום כאמן לברר דבריהם ואדברה בעדותיך נגד מלכים כולם האי ואולי לא אנוס בהלכה ומקור דין זה הוא בחולין דף כ"ה ע"ב אמר רכיים בר פפא משמיה דרב לקחה בכוליא טריפה אחרי בעערבא והוא דמעי לקותא למקום חרין אחרי בעערב' כל הפסיל בריאה כשר בכוליא ודייק עלה וכ"ש היכי דכשר בריאה דכשר בכוליא מחקיף לה ר' כאמן וכלו' הוא והרי מוגל' דכשר בריאה ופסיל בכוליא אלא א"ר אסי טריפות קמדמיה להדדי כו' זה הוא גירסת הס"ם שלפניכו וכתב הרא"ש דלפי גירסת זו לפי' רש"י לקותא דאמר רכיים שייכו עליה מוגלא אבל רב אלפס הגי' בספר ז"ל כשר בזה ובזה מיס זכיים פסול בזה ובזה לקותא ולגירסת זו מוגלא ולקותא שני עניינים הם ולקותא שייכו שמחמת חולי לקי וכתמקמת עד שהרופא גורדו ומעמידו על בשר חי וכתב מהרש"ל והשתא דאתו הופסי' גירסת הרי"ף לחומרא דלקותא ומוגל' שני עניינים הם א"כ אין לנו רא' במוגלא דבעינן עד מקום חרין דדוקא בלקותא אמרינן והוא דמעי לקותא עד מקום חרין אבל במוגלא אמרינן כשר בריאה ופסיל בכוליא במקלה קאמר אפילו לא הגיע כלל למקום חרין וכן פסק בא"ז בשם שערי' דדוקא לקותא בלא מוגל' הוא דכשיר' כשלא הגיע למקום חרין אבל במוגלא אפילו לא הגיע למקום חרין עריפה וכן משמע מדברי הרמב"ם שכתב ג"כ גבי לקותא דבעינן שיגיע למקום חרין וגבי מליחה מוגלא כתב שמר' אם כמלאה בכוליא ליחה טריפה ואין להקשות מדאמרינן לעיל בקוג' מלאה מוגלא טריפה מיס זכיים כשירה אלמא מליחה בעינן ד"ל שיגיע למקום חרין אין זו רא' דבודאי אם לא היתה הבועה מצחון אלא בפנים לריך שתגיע אליתה למקום חרין ומ"ה קאמר מליחה אבל היכא שהיתה הבועה בולעת מצחון ויש בה מוגלא עריפה וזה שאמרינן כשר בריאה ופסול בכוליא והוא שמלאתי בא"ז אם היתה מכה בכוליא על בשר מחתכין בכוליא לפנים אם אין מכה בפנים כשירה ומסתמא איירי כמו שפרשתי שהוא מכה ר"ל בועה ואפ"ה לא פסיק להכשיר אלא כשלא הגיע מכה כלל לפנים אלא הכל מצחון הוא אבל אם נכנס לתוך הכוליא עריפה בכל ענין שהגיע למקום חרין כי מיירי להקל באיסור דאורייתא היכא שאין להם הכרע ולאיות מן התלמוד ע"כ והכא רש"ל מחמיר מעעם שאין לכו הכרע ולאיו' מן התלמוד ולפע"ד כראה להביא ראיה מן התלמוד להכך פוסקים דכל ריעותא בכוליא בעינן עד דמעי למקום חרין דאיתא בדף מ"ח ע"א בעי מיני' רבא בר בר חנא משמואל העלתה למחין מהו א"ל כשירה א"ל אף אני אומר כן אלא שהתלמידים מזהזין בדבר דאמר רב מתנא מליא מוגלא עריפה מיס זכיים כשירה א"ל האי בכוליא איתמר ואי ס"ד דיש חילוק דין בין מוגלא ובין לקותא דרכיים א"כ ברים פילקין דפריך הא איכא שב שמעתא ובכלל זה הא דרכיים ולא פריך מדרב מתנא דמוגלא עריפה בכוליא אף היכא דלא הגיע למקום חרין וכן הא דאמר עולא מ' מיני עריפות הם לאפיקי מדרכיים ולא קאמר לאפוקי מדרב מתנא ואף לדברי מהרש"ל דמפרש הא דאמר רב מתנא מליא מוגלא עריפה מיירי שיש מכה בפנים ובעינן עד שיגיע למקום חרין א"כ הא דרב מתנא מיתי שייכא בדרכיים מ"מ הא דכתב מהרש"ל הא דפריך וכללא הוא הרי מוגלא דכשר בריאה ופסול בכוליא מיירי בבוע' בולעת מצחון דכשר בריאה ופסול בכוליא אפילו איכו מגיע למקום חרין וע"כ שמעת דתלמודא הכי גמירי להו אם כן למה לא אמר לאעוטי בוצה בכוליי' ועוד איך פליג עולא אשמעת דש"ס דהא מדברי עולא דמכה שמוכה עריפות כתמעט כל עריפות בכוליא אפילו בועה ועוד קשיא אמאי קאמר הש"ס כשר בריאה כו' מוגלא ולא קאמר בועה או למאי בליעכי דקרי ליה הש"ס לעיל דמוגלא שייך לומר אף אם אין הבועה בולעת כמו גבי אמום בריאה בדף מ"ז ע"ב דבדיקתן מי אית ביה מוגלא ודאי מחמת מוגלא הוא ואם כן למה הכי ליתני דמוגלא ובאמת היא נופי' תמי' מי סכריתו לרש"ל לחלק בין מוגלא בפנים ובין בועה הבולעת לחוץ דבודאי לאיך גאונים דקבדי דבמוגלא לא בעינן עד דמעי לחרין קבדי אף שאיכו בולעת מצחון אלא בפנים כמו עריפה ומי הכריתו לחלק ואי משום דקשיא ליה הא דקאמר הש"ס ואי מליא מוגלא עריפה דיל דקאי על המכה אמר בכוליא שהוא מליא מוגלא עריפה אבל מיס זכיים כשירה כמו לפי מאי דס"ד דקאי אלמתין ע"כ לא קאי אלא אלמתין גופי' אם כן לבבר דמפני כאי בכוליא איתמר קאי ג"כ אמכה שיש בכוליא וכראה ברור דאף דמוגלא ולקותא חרי עניכא מ"ע מודה הרי"ף דלקותא גריעי טפי דלפי גירסתו פסול זה בזה לקותא וכתב הרא"ש דגם בריאה פסול כדאמרינן לעיל בריאה דנפלי תילתי תילתי ולכך לא מליכו הא דפסול בפנים אלא

דלקותא דכתמקמת כמו שכתב הרא"ש ואפ"ה אמרי בתערבא על לקותא דאמר רכים והוא דמעי למקום חרין א"כ בתוגלא דקיל טפי דפשיטא דבעינן עד מקום חרין ודעת רוב הפוסקים אין חילוק בכל לקותא בכוליא בעינן עד דמעי למקום חרין ואף לפי' הרי"ף והרמב"ם לא מליכו שפורש בדבריהם שבניכי לפו לאסור בתוגלא אף אלא הגיע למקום חרין אלא ממשמעות דבריהם לפו ללמוד וכבר כתב הב"ח בעלמו דיותר כראה דאף לאלפקי אין שום פיסול בכוליא אלא כשהגיע עד הלובן וכן מה שלפו ללמוד ממשמעות הרמב"ם איכא לאתרוי די"ל דקמך הרמב"ם אריבא שכתוב גבי לקותא והי"ה לתוגלא ועוד לדעת מהרש"ל דתוגלא בפנים איכו פוסלת אלא עד דמעי למקום חרין וא"כ איך כתב הרמב"ם שאם אם כמלא ליחה בכוליא עריפה הי' לו לחלק בין תוגלא בפנים ובין בועה מבחוץ אלא ע"כ דקמיך אמ"ש לעיל גבי לקותא ומה שמביא מהרש"ל מה שכתוב הא"ז דאם היתה מכה בכוליא מצבה מחתכין הכוליא לפנים אם איכו מכה בפנים כשירה אין שכרע לומר דאם יש מכה בפנים דמטריף אפילו לא הגיע למקום חרין דאיכא לאימר אם אין מכה בפנים דקאמר הא"ז כדיכו שאין מגיע בפנים למקום חרין ודבדי רש"ל שלא להמליא הא דקאמר הש"ס כשר בריאה פסיל בכוליא מוגלא בבועה מיירי פשעות ליתני דש"ס לא משמע כן דלמה לא תני בועה או למאי אלא כראה ברור דכל בועה לא מיטרפי אלא משום דקופו ליקויב וכל זה בריאה דיש לחוש בחרי בועי דקמיכי אבל בכוליא אין חשש משום כיקב ומוגלא דשקלא בכוליא הוי כלקותא דרכיים דלא מעריף אלא עד שיגיע למקום לובן ואפילו כמלא כמה בועות ולא שגיע עד הלובן יש להכשיר אחר כתבי זה עיינתי בספר פרי חדש וכתב כדברי דבגירסת הרי"ף בתו הדברי' קתומי' ובגירסת רש"י ופירושו בא הדבר מבואר דאף במוגלא בעינן עד שיגיע למקום חרין ילמוד סתום מן המפורש ועוד כיון דאפילו לקותא דמשמע בעינן עד שיגיע למקום חרין כ"ש מוגלא ותדע דמוגלא בריאה כשרה ומשמע אף בריאה עריפה והן הן הדברים שכתבתי ומסייס שם וכל לקותא שיש בכוליא אינו אלא עד שמגיעין למקום חרין והכי נקטינן והכראה לפע"ד כתבתי וכדי לסמוך עליו:

שאלה כז

לברר דין אם יש לאכול בזית או לשתות רביעית אך בתוך אכילה או שתייה הפסיק יותר מכדי אכילת פרס אך לא הסיח דעתו אי חייב לברך ברכה אחרונה או לא ושמעתי מחכמי עורקיי"א כשתותים קטוע רותח מאוד ואי אפשר להם לשתות רביעית אלא בהפסקה יותר מכדי אכילת פרס איכם מברכים ברכה אחרונה וילפי לה מכל איקורי שתורה דאינם חייבים עליהם אם הפסיק ושתה יותר מכדי אכילת פרס כדאיתא בעירובין ביומא ודבר זה הביא המג"א בא"ח ברים ס' ר"י וליף לה מהא דזית בעי ברכה אחרונה הייכו משום דכתיב בי' אכילה ואכילה בזית וכל איקורין שי כתיב בי' אכילה ואם שתה בכדי אכילת פרס לא מקרי אכילה וה"ה לענין ברכה שבשכל ואני אומר תורה ולמוד אני לריך דע"כ לא לגמרי ילפינן ברכה שבשכל מאכילת איקור דהא מדאורייתא אכילה כדי שביעה בעינן ואף דר"מ דסבר ואכלת זו אכילה ושבעת זו שתי' מ"מ הא כתבו התוספת בפ"ג שאכלו דף מ"ג ע"ב דהני קראי אסמכתא בעלמא דמדאורייתא בעינן שביעה אף לר"מ ומדרבנן אסמכתא אקרא ולכך כראה דפטרו מעעמא דעולעת מן הברכה כמו שכתוב בפי' ר"י וכן כתב הרא"ש על דברי ר"ח שכתוב מיסו דווקא רביעית אבל עפי מרביעית חציי הכאתי ומיסו כראה דברכה לא לריך כיון שאיכו כהכה בתוך מעיו עכ"ל ובאיקור מליכו שחייב על הכאת גרונו אף שאיכו כהכה בתוך מעיו דאיתא קוף פרק גיד הנשה דאמר ר"י אכל חלי זית והקיאו וחזר ואכל חייב מ"ע ר' יסי כהכה גרונו בזית ולאו דווקא בגיד אלא אף בכל איקורים הדין כן וכן פסק הרמב"ם בהלכות מאכלות אסורות פ' י"ד דין ג' וז"ל אפילו אכל חלי זית והקיאו וחזר ואכל אחתו חלי זית שהקיאו חייב שאין החיוב אלא על הכאת הגרון בזית מדבר איקור ע"כ ובודאי לענין ברכה אחרונה אם אכל חלי זית והקיאו וחזר ואכל אחתו חלי זית שהקיאו איכו חייב לברך ברכה אחרונה וע"כ אלא דלא יפינן אכילה דברכה שבשכל מאכילה דכתיב גבי איקורין דשתה מחייב בהאכת גרונו והכא אכילה נמעים בעינן וקמכותו דבנן אקרא ואכלת ושבעת ש"מ דבעינן אכילה לכלל שביעה ושביעה איכו אלא בברכה מלאה ואם אוכל ואולע כל היום איכו בא לכלל שביעה וכל דאיקון דבנן כעין דאורייתא איקון בזית ורביעית דחייבו לברך ברכה אחרונה דווקא על אכילת שבע לתוך מעים דהוי כעין שביעה אבל עוועם ואולע איכו לריך לברך אפילו יותר מכדי רביעית וכמו כן עלה בדעת אחרונים לחייב בברכה אחרונה ביין שרף אף אם שהה פחות מרביעית מפני שהוא קומץ וקועד הלב ואף שבאיקורים אף אם היה משיבה ומוועעם ביותר איכו חייב מלקות פחות מרביעית אלא ע"כ דאזלו בברכה שבשכל בתר הנאה המשיב את נפשו ומייתב דעתו כעין שביעה דאורייתא ולפ"ז אם דעתו לאכול בזית אף שבאמצע סוכרה להפסיק אם איכו מסיח דעתו ולא כהעבל במעיו שחייב לברך וכן אפילו בברכה המזון דאורייתא אם אכל

פחות

אחות מכדי שביעה ולא הקיא דעתו ושתה כדי אכילת פרס וגמר ואכל כדי שביעה חייב מדאורייתא לצרך דעיקר קפידא על השביעה והרי הוא שבע והיה לענין ברכה אחרונה כיון שלא הקיא דעתו אף שתה כבדי אכילת פרס מ"מ כיון שבתה בתוך מעיו נכנס לו בבציעה חייב לברך ברכה אחרונה הכלפע"ד כתבתי :

שאלה כח

עד שהדשים מקרוב אחר עושים להם מבעלים מנגר של לבד שקשה ונושים ממנו כמדת מבעליו וכלורותו ולמעט אחת העקב מחברים ג"כ כמה שתיכות של לבד כדי שיהי' אחת העקב גבוה באורך ב' או ג' אלבעות משאר המבעול כדי שיהי' כוח ליכך בהם כדרך מבעל של עור והולכים במבעל זה ב"כ וגו' באב וכן הולכים הכהנים לדובן ולים מאן דמשבח ב"י וכראה דלאו שפיר עבדי ולבדר דין זה לריכין אנו להעתיק הש"ס בפי' מלות אילה הכן באכפיליא אילהה פסולה ופריך למימרא דאכפיליא לאו מבעל הוא ורמינהו אחד מבעל ואחד שכדל ואכפיליא לא יעייל בהם ב"כ אלא אמר רבא לא קשיא כאן באכפיליא של עור כאן בשל בגד ולקאמר הש"ש הכי כמי משתבח דאי לא תימא הכי קשיא ב"כ אי"כ דהכי לא יעייל אדם בקורקיסין בהוך ביתו אבל מעייל הוא באכפיליא אלא ש"מ כאן באכפיליא של עור כאן באכפיליא של בגד אכיא כוותי' דרבה אילה בשכדל של שעם של ביב וקב הקיטע במוק וכו' באכפיליא שבשיה אבל במבעל הכרפס וכו' באכפיליא של בגד אילהה פסולה פריך קב הקיטע מכי ר' מאיר הוא דאכן הקיטע יולא בקב אלו ר' יוסי אוסר באכפיליא של בגד אהיא לרבנן ר"ל ר"י דפליג אדרבי מאיר אמר אביי מדקשיא רבנן ריש"ל כמי רבנן וריש"ל במחופה עור אמר ליה רבא אבל אינו מחופה עור פסול אדתני קיפא באכפיליא של בגד ליפלוג וליתני בדיוה בתה דברים אמורים במחופה עור אבל אינו מחופה עור פסול אלא אמר רבא מדקשיא ר"ש קיפא כמי ר"מ אלי מגין והאי לא מגין ופי' רש"י קיפא כמי ר"מ ולא דייק אחת אפ"ש של בגד לא מטוש דלא מגין אבל הקב הקיטע בקרקע מגין הילכך אפילו אינו מחופה עור כשר עכ"ל הרי לפי זה אליבא דר"מ דשכדל של שעם ושל ביב ושל מוק פי' רש"י קלפ"ן של לבד קשה ומגין הוי מבעל ולפי שיטת זו הי' אסור לאתה ב"כ בשכדל של שעם ושל ביב ושל מוק דהיינו של לבד ופי' ב"כ דף ע"ח איבעי לן מה לאתה בשכדל של שעם ב"כ עמד ר"י על רבניו ואמר אני ראיתי אה ר' יהושע שילא בשכדל של שעם ב"כ ואמינא ליה בתענית ליבור מאי ואמר לא שבא וכו' רב יהודה כפק ברשיעתא אביי כפק בדהולא רבא כפק בריבלי רבא בר הונא כרך קודרא אכרע' וכפק מתיב רמי בר חמא הקיטע יולא בקב אלו דברי ר"מ ור' יוסי אוסר ומני עלה ותנן שאסור לאתה בו ב"כ אמר רבא לעולם דב"ע בדברי דמבעל הוי ובשבת בהא פליגי מר סבר דילמא משתמש ואתי לאחויי ד' אמות בר"ה ומר סבר לא גזרינן ופי' רש"י בד"ה דב"ע מבעל הוא הילכך ב"כ אסור אבל ברשיעתי ודהולא לאו מבעל ניכו ולכאורה איכא למידק למה באמת קב הקיטע אע"פ שאינו של עור הוי מבעל ושכדל של שעם והולא לא לאוי מבעל כיון דלאו בעור הליא מילהא מאי שבא מבעל זה מזה ולריכא למימר דהאי מגין והאי לאו מגין דהא לפי סוגיות הש"ש דמלוה מלילה מוכח דשל שעם מי מגין דהא מוקי רבא ריש"ל וקיפא ר"מ ומודה ר"מ דבאכפיליאות של בגד אילהה פסולה משום דאינו מגין א"כ ריש"ל דקתני אילהה בשכדל של שעם ושל ביב וכו' דאילהה בש"ה ע"ה דמגין כמו קב הקיטע א"כ למה לא יהי' אסור ובאמת כראה דמאמת קושיא זו אלק הרי"ז אלוי על הר"ף והרמב"ם והרא"ש והניאו הב"י בשם הרי"ן דהרי"ז חולק בדבר משום דבגמרא אקשי מדאתכן הקיטע יולא בקב אלו וקשבר מבעל הוא ור"י אוסר ואכי עלה ובווין שאסור לאתה בו ב"כ ומשקיבן דב"ע מבעל הוא אלמא קלקא שמעתן בכל מילי דמגין מבעל מיקרי אע"פ שאינו מעור עכ"ל ובאמת לפי דברי הרי"ז אלוי קשה להבין סוגיא דפרק י"כ דהא מדאותבי' מהך מתניתן מקב הקיטע ואוקמי רבא דב"ע מבעל הוי ובשבת פליגי בגזירה דילמא אתי לאשתמוטי וכו' ומוכרחים אנו לומר שבא רבא ליבא דשפיר עבדי הכך אמוראי דכפקי בשל שעם ושל ביב ושל ריבלי ולפי דברי הרי"ז לאו שפיר עבדי והך תירולא דרבא תיובתא לגבייהו ואי"כ מאי דוחקא דרבא דפליגי לענין שבת לענין גזירה הוי ליה למימר לפי מאי דס"ד דמקשה דפליגי אי הוי מבעל אלא"פ שוים לגבי י"כ דאסור דהכך אמוראי באמת לאו שפיר עבדי אלא ע"כ גרור הדבר כפי' רש"י דקב הקיטע חשיב מבעל ואיכך לא חשיבי מבעל ב"כ ומעתה לריכין אנו לומר מילתא בטעמא כיון דלא קפדינן אעור והאי של שעם מגין כמו קב הקיטע לגם לא יהי' חשיב מבעל לענין י"כ כמו קב הקיטע ולפע"ד כראה שלריכין אנו לדברי הרמב"ם והניאו הב"י לאחר שכתב דברי הרי"ף והרא"ש שלמד מדבריהם שכל מבעל שאינו של עור לא איקרי מבעל כתב ז"ל והרמב"ם כתב אסור לבעול מבעל ושכדל ומוחר לאתה בשכדל של שעם ושל גומ' וכיולא בהם וכורך אדם בגד על רגליו ויולא בו שהרי קושי הארץ מגיע לרגליו ומרגיש שהוא יתף עכ"ל ודבריו שהומים ולענין הלכה כיון שהרי"ף והרא"ש

מסכימי' להתיר כל מבעל שאינו של עור הכי נקטינן עכ"ל הב"י ולא ידעתי מי הבריחו לחלק בין הפרקים ולעשות פירוד בין הדביקי' שכתב שדברי הרמב"ם שהומים ולדעתי הוא משומש כדברי הרי"ף והרא"ש ז"ל שהם הניחו הכך אמוראי דכפקי בדשעם ובדרשיעתא וע"כ לתילהא בתביכהו והרמב"ם ג"כ מביאו הך דשכדל של שעם דכפקי אלא מעמא דמילתא קאמר דלא היקשי הקושיא דמ"ש קב הקיטע אע"פ שאינו של עור אסור לאתה ומ"ש שכדל של שעם אי אי מגין הוא ולכך מפרש הרמב"ם שהרי קושי הארץ מגיע לרגליו ומרגיש שהוא יתף וב"כ לא מבעל כתיב אלא יליפין דעיבוי דכתיב גבי דוד והולך יתף וקרי ליה עיבוי דכתיב כל אשר התעבה אבי וא"כ גבי י"כ כל מה שהוא מרגיש שהוא יתף וקושי הארץ מגיע אליו בכלל עיבוי הוא משא"כ גבי מלילה דכתיב בעל ופ"ל להרמב"ם דילפינן מדכתיב והבעלך אחם דבעינן של עור אלא גבי י"כ חשיב הכל בעל כל מילי דעבדי להולכי ביה ואינו מרגיש שהולך יתף אסור לאתה בו וגבי שבת עטמא דמילתא דגזרינן דילמא אתי לאשתמוטי וכו' ובזה מיושב ממי קושיות ר"ת דהקשה דהכא שריכן של מידי דמגני מקון ומתכסול אבן הוי מבעל ושכדל של שעם כיון דמגני חולין בו וב"כ מותר לאתה כיון דמרגיש קושי הארץ ומרגיש שהוא יתף אלא דלפי ס"ד דמקשה דרמי מלילה א"כ משיש דס"ד כיון דב"כ שוי מבעל ה"ה דשוי מבעל גבי מלילה ומיון לו המתרן ב"כ גופא יש חילוק בין של בגד ובין באכפיליאות של עור דבאכפיליאות של בגד אפילו ב"כ מותר לאתה דשוי כמו שהולך יתף ובשכדל של שעם אתאי מעמא מותר לאתה ב"כ אבל לענין מלילה דמתכיר בשתכיתן שכדל של עץ ע"כ אחם לאו דוחקא אלא מידי דמגין בעיבוי וכן פי' רש"י בשתכיתן ד"ה פסולה דכתיב בעל ובעל מידי דמגין הוא וכל זה לר"מ דלר' יוסי דמוקי אביי ריש"ל ופיפא בריבלן דהיינו ר"י וריש"ל מיירי במחופה עור ובזה מכתיר ר"י דוחקא אבל בשכדל של עץ פוסק ר"י ולפ"ז אתי דאמרי בפ' ב"כ דכ"ע שבירי ליה מבעל הוא דוחקא לענין ב"כ שאינו בכלל הולך יתף אבל לענין מלילה לר"י פוסל ולכך בפ' בשה אשה מוקמינן חולה בקב הקיטע בר"מ דוחקא ולא כר' יוסי ובזה מתורץ מאי קושיא דאשונה שהקשה ר"ת וז"ל שהוספה בדיה באכפיליאות הקשה ר"ת דהכא משמע דר"י לא חשיב קב הקיטע מבעל ואלו בפ' בתרא דיומא אמרינן דקב הקיטע בין לר"מ ובין לר"י מבעל הוי והכיא בקושיא ולדברי הרמב"ם לא קשי' כלל כמו שכתבנו למעלה ולדעת הר"י שכתבו התוס' ביומא לטעמא דר"י דכי היכי דחיים בבי שבת דילמא נפיל לפי שהוא רחב מהאי טעמא אמי אינו חוללת בו דבעינן בעלו הראוי לו ולפ"ז אינו לאיסור אף לר"י לא בעינן מבעל של עור רק טעמא דאינו ראוי לו אבל אם עשו מבעל של עץ כמידתו וכלורתו מותר לאתה בשבת וחולין ג"כ בו והא דאותר לאתה ב"כ בשכדל של שעם ושל ביב ע"כ לריכן אנו לומר כטעמא דהרמב"ם כיון דמרגיש בזה קושי הארץ הוי כהולך יתף ולריכן אנו לומר לדברי התוספת דלר"י אף באינו חופה עור אמי כשר אליבא דר"י דאקימנא דאביי אחיבי לגמרי ולדידהו במבעל של שעם הנשאר כמדת רגל מותר לאתה בשבת כיון דליכא למיחוש דילמא אתי לאשתמוטי וקשה אמי' לי על המ"ל שכתב בא"ח סי' ש"א סעי' ט"ז וכן מותר לאתה במבעל של עץ שהרגל ככנס בה וליכא למיחוש שמא יפיל וזהו כתירוץ התוספת ולפ"ז גם לענין מלילה אם מלאה בכשרה ובאתה סי' קס"ו פסק שמתבר מלאה בשכדל של עץ לו של שעם מלילה פסולה ולא הגי' שם רמ"א כלום ולדברי התוס' אף לר"י פסול בקב הקיטע משום דאתי לאשתמוטי אבל במבעל של עץ הנשאר למדת הרגל אמי מלילה כשרה ובאתה על הרמב"ם לא קשיא דכתב דאם מלאה במבעל של שעם לו של עץ מלילה פסולה ואם יש בקרקעיהו עור מלילה פסולה משום דפוסק כר"י וכאקומתא דאביי דאע"ג דאיתי קושטא לענין דינא כמו שכתב שם שה"מ אבל לקבת התוספת אין ספק שגם במבעל של עץ שהרגל ככנס בו אמי מלילה' כשרה כיון דליכא למיחוש שיפול והדין לעם שכתבנו שהרי"ף והרא"ש והרמב"ם אינם מחלוקים לענין דינא כלל וגם לפי' התוספת מוכח בהדיא דקב הקיטע אינם יולאים בו ב"כ ולפ"ז במבעל הנשאר מלבדים הקשים ואינו מרגיש שהולך יתף ונשאר כמדת מבעל שלנו וגם תחת הענקה נוהגים כמה שהיכות זה על זה כדי שיהי' גבוה ואינו מרגיש כלל קושי הארץ יש לאסור ב"כ ובפ' בשה אשה ולענין כהנים לדוכן לעטמא אחרינא איכא כדאיתא בטוטה בפ' אלו נאמרין והוא שהקנו' ר"י בן זכאי ועי' בב"י בא"ח סי' קכ"ח ולבי שהסם מאוד מה שכתב הטור א"ח בהלכות י"כ וז"ל ואינו כל דבר של עור אפילו קב הקיטע וכיולא בו אסור עכ"ל מלשון זה משמע דקב הקיטע אמי של עור דשייכו שהיא מחיפה בעור וכתב הב"י שדבר זה פשוט בדברייתא שכתבתי בשמוך גבי קב הקיטע דשוין שאסור לאתה בו ב"כ עכ"ל :

והנה מפשיטות הברייתא לא מוכח דמחופה עור אלא אף בשל גמי אסור וכן משמע בעיבוי' וכדכתב הר"ן ז"ל נקוט האי כללא בידך

(9)

Sofer, Moses, 1762-1839

ספר

שאלות ותשובות

חתם סופר

למרנא ורבנא גדול מרבן שמו

רבי **משה** בהרב רבי שמואל **סופר** זצלה"ה

אב"ד ור"מ בק"ק פרשבורג והמחוז

אורח חיים

הודפס לראשונה בפרעסבורג

בשנת **עט סופר מהיר** לפ"ק (תרטו)

ועתה בס"ד יוצא לאור עולם ברוב יופי והדר

בהגהה מחודשת, הערות וציונים מספרי רבותינו ראשונים ואחרונים,

ובתוספת **מפתחות** ומדור **הוספות והשלמות** ועוד כמה מעלות טובות

באשר עיני הקורא תחזינה מישרים

ע"י המשתדל

ע"ה **דניאל ביטון** ס"ט

בעיה"ק ירושלים תובב"א

שנת **תשע"א** לפ"ק

בסיוע מכון **המאו"ר** להוצאת ספרים

שע"י ישיבת **"אורות התשובה"** ירושלים ת"ו

דאפשטא האיבעיין, אבל לשיטת רש״י הוכחנו שעיקור הספק הוא משום נחלת הארץ ומוכח שפיר דע״כ אין קפידא בזה ונשים דאורייתא אע״ג דאינם בנחלת א״י.

והשתא הא תלי׳ זה בזה לרב דברית לא מעכבא יכולות נשים להוציא אנשים ומכ״ש לצרף עמהם, משא״כ למאי דקיי״ל ברית מעכב באנשים לא יכלו נשים להצטרף עם אנשים משום דאיכא שינוי בנוסחאות שלהן לענין ברית אע״ג דמחוייבין תרוייהו מן התורה. והן הן דברי רש״י בעירובין אליבא דהלכתא ועמג״א ססי׳ קפ״ז.

ומעתה הבנתי דברי הג״א התמוהים מאד במגלה פ״א בראש״ש סי׳ ד׳ וז״ל, ונשים חייבות בבהמ״ז מן התורה אבל אינם מוציאות את האנשים שאינן יכולים לומר ברית עכ״ל. ותמוה מאוד ממנ״פ אי ס״ל שהן מחוייבין מדאורייתא יכולות להוציא גם אנשים דהרי בש״ס דברכות תלי׳ אהדדי[ב]. ולפי הנ״ל א״ש דס״ל נמי כשיטת רש״י ממש דאיבעיא היא משום נחלת הארץ וקיי״ל שחייבות מן התורה, אלא שבעל איבעיא הוה ס״ל כרב ברית דאנשים לא מעכב וא״כ אי בהמ״ז בנשים מדאורייתא מוציאות אנשים ואנן לא קיי״ל הכי אלא ברית באנשים מעכב וא״כ אפילו אי בהמ״ז בנשים דאורייתא אין מוציאות אנשים משום שינוי נוסחאות כנ״ל[ג].

משה״ק סופר מפפד״מ.

תשובה מט

[שיעור אכילת קדשים]

ואלו נאמרים בכל לשון של חבה יתירה באהבת התורה להרב האברך הותיק מלא עתיק כבוד מו״ה אלי׳ שרא״ס נ״י.

נפשו היפה בשאלתו אי שיעור אכילת קדשים בכזית או סגי בכל שהוא. הנה כמדומה בלאו דקדשים פסולים פגול ונותר וטמא לא קמבעיא לי׳ דשיעורא בכזית כמבואר בדוכתי טובא, ברכות מ״ט ע״ב מה איסורו בכזית אף חזרתו בכזית. פסחים פ״ה ע״א ושלהי מס׳ שם (קכא, א) מאן דמתני כזית כאיסורו, ובסוגיא דזבחים דף למ״ד כזית וכזית תנן שם ושם ע״ח גבי הפגול והנותר והטמא שבללן וכן מוכח בפ׳ גיד הנשה (פט, ב) לענין קדשים חל על ג״ה. וכל זה מבואר שאיסור אכילת קדשים פסולים הוא בשיעור כזית. וא״כ ממילא מוכח שגם מצות עשה של אכילת הכשרים הוא בכזית כדמוכח מסוגי׳ דיקדש זבחים (צז, ב), דאי סלקא דעתך דיוצא במצות עשה דאכילה בכ״ז, א״כ לא אתי עשה ודחי לא תעשה דכזית פסולים. ומ״ש אם פסולה תפסל (ה״ל) [ר״ל] וצריך לאוכלה בפחות פחות מכזית והוא פשוט לפע״ד, וכן מבואר לענין אכילת פסח שמצותו בכזית דוקא. ולפע״ד אין כאן ספק כלל ועיין ב״ק ק״י ע״א וק״ל.

והא דאמרינן רפ״ד דיומא (לט, א) בחלוק לחם הפנים שמתחלק לכהני משמר הנכנס והיוצא ומגיע לאחד כפול, נלע״ד דסגי באכילת כזית א׳ מכל הקרבן, ופסח יוכיח שעיקרו לאכילה טפי מכל שארי הקרבנות ומ״מ סגי כשנאכל ממנו כזית אחד[א] ואם נטמא הבשר האחר או אתותר אין בכך כלום. ומ״מ נהי דהקרבן כשר מ״מ אין המנויים יוצאים ידי מ״ע של אכילת פסח אם לא אכלו ממנו כזית. וה״נ בכל הקרבנות בודאי אי לא הי׳ נאכל מלחם הפנים כלל רק פולין פולין לא היה מתקיים מ״ע של אכילתו כלל. אבל באמת הרי הכהן הגדול נטל חלק בראש כמבואר ביומא י״ז ע״ב ואיהו

ב. ר׳ שו״ת שער אפרים סי׳ יא ודרו״ח לרע״א ברכות כ, ב שכבר עמדו על דברי הג״א אלו.

ג. רע״א שם ת׳ באו״א ע״ש. אולם מקורו של הג״א באו״ז מגילה סי׳ שסח והמעיין שם יראה כהחת״ם. ובמקא״ה בזה.

תשובה מט

א. בדין זה נחלקו האחרונים, השאג״א סי׳ צו סובר שהן באכילת ק״פ והן באכילת קדשים מצות עשה של אכילתם היא על כל הקרבן ולא על כזית. ובמנ״ח מצוה קלד הקשה על השאג״א וסובר כרבינו שהמצוה היא בכזית, אלא שחייבים לאכול את כל הקדשים כדי שלא יבואו לידי נותר ויעברו על לאו של לא תותירו. ועי׳ בית הלוי ח״א סי׳ ב וח״ג סי׳ נא אות ג דהשאג״א ואף בפחות מכזית איכא מצוה.

אכל כזית בכדי אכילת פרס כמצותו[ב]. ובודאי אי היה אפשר אח"כ שיאכל כל כהן ממנו כזית כל א' מקיים מ"ע באכילתו, וכ"כ תוס' ישנים שם שמשו"ה משכו הצנועים את ידיהם, מפני שלא הגיע עליהם כזית לקיים מ"ע גמורה. אבל מ"מ מקויים מ"ע של אכילת לחה"פ ע"י הכהן הגדול. וכן בכל הקרבנות ומנחות נ"ל שעכ"פ הכהן הגדול אם רצה נטל חלק בראש ואכל כזית או לכל הפחות הכהן המקריב שבו עיקור מצוה[ג] שהוא אכל כזית ממנו והשאר מתחלק לכהנים. ויעיין מ"ש רמב"ן פ' צו על פסוק וכל מנחה אשר תאפה בתנור ובפסוק תהי' איש כאחיו יע"ש.

וכדמות ראי' מלשון הברייתא ר"פ כיצד מברכין (לז, ב) ומנחות (עה, ב) הי' עומד ומקריב מנחות בירושלים מברך שהחיינו נטלן לאוכלן מברך המוציא לחם מן הארץ. משמע דפסיקא לי' דהמקריב אינו אוכל פחות מכזית ע"ש הסוגי' וק"ל, עיין מ"ש בס' מוצל מאש (סי' נא) דף כ"ג ע"ב.

והנה צריכים לומר אע"ג דליכא מצוה גמורה באכילת פחות מכזית[ד], מ"מ איכא מצוה לקבל מתנות כהונה אפילו שיהי' פחות מכזית[ה], אלא הואיל ושאינו מצוה גמורה משכו הצנועים את ידיהם, דאלת"ה תקשי מש"ס דחולין קל"ג ע"א וע"ש תוס' ד"ה משקל וכו'. ויעיין מ"ש מג"א סי' נ"ג סקכ"ו. ויש ללמוד מדברי תוס' ישנים דרפ"ד דיומא הנ"ל ממ"ש דאי היו שבעים מאכילה כפול היו חוטפים גם כן, ש"מ דכל אכילה שאדם שבע מאותה האכילה ע"י שמתברך במעיו יצא ידי חובתו כמו בכזית. והוא דין חדש, והסברא נותנת כן שזהו בכלל לשון אכילה דקרא, ועיין ט"ז בא"ח רס"י ר"י ומג"א פליג סימן ק"ץ סק"ד ועמ"ש עוד בסי' רע"ב ססק"ו[ו].

ואולי י"ל כמשחז"ל באגדה פ"ג דברכות (כ, ב) שאמרו מלאכי השרת לפני הקב"ה כתבת לא ישא פנים ואתה נושא פנים לישראל והקב"ה השיב להם כתבתי בתורה ואכלת ושבעת והם מדקדקים עד כזית ועוד מאי מעליותא לברך ברכה לבטלה שאינה צריכה ועובר בלא תשא עמג"א סי' רט"ו סק"ו[ז]. ועוד מאי שנא בהאי דקדוק שעי"ז נושא פנים טפי משארי הרבה דקדוקים.

ולפי הנ"ל י"ל בהיפוך מהמובן והוא, דבשעת ברכתן של ישראל הי' ברכה מצוי' בכל מאכל שלהם והיו אוכלים ושבעים בפחות מכזית, והשתא א"כ נימא בכל המצות דכתיב בהו אכילה אפשר לומר דמ"מ בעי כזית דוקא, מ"מ לענין שיעור בהמ"ז קרוב לודאי דאי שבע ליה בפחות מהכי סגי, דהתורה תלי ליה בשביעה[ח], ואפ"ה ישראל קדושים הם החמירו על עצמם משום חומר לאו דלא תשא שהוא מיראת השם כמבואר תמורה ד' ע"א, ע"כ דקדקו על עצמם לאכול עד כזית אפילו שהיה קשה להם שהרי כבר שבעו בפחות אפ"ה משום שלא לכנס בספק לא תשא בבהמ"ז. והשתא א"ש דהא גבי לא תשא כתיב לא ינקה ה' עיין ר"פ שבועת הדיינים (לט, א) וס"פ יה"כ (פו, א), א"כ הנזהר בזה טפי ראוי שישא לו ה' פנים היפך מן לא ינקה כי מדה טובה מרובה.

ונחזור לענינינו דלפי האמור לק"מ ק' מעלתו מנזיר (כט, א) דאי הי' שחיטה לעוף

ב. ראה להלן סי' קמ ובהערות שם, ובחי' חת"ס נדרים יז, א. ועי' דורש לציון דרוש א בסופו ובהגהת בן המחבר שם ומקדש דוד קדשים סי' יז, מהר"ם שיק מצוה קלה, אמרי חיים (מרקוביץ, קיידן תרצ"ט) סי' ח ובהשמטות דף קכ.

ג. המנ"ה מצוה קלד כתב עפ"י התוס' יבמות מ, א ד"ה רצה שרק במנחות יש מצוה על הכהן המקריב יותר משאר כהני בית אב, משא"כ בשאר קרבנות שאין חיוב מיוחד על הכהן המקריב. והאריך בזה הגרי"פ פרלא עשין קכב ומבסס שם כשיטת רבינו שליכא נפ"מ ובכל הקרבנות עיקר מצות אכילה על הכהן המקריב.

ד. בבית חלוי שם מבואר שיש מצוה אף על פחות מכזית, משום שהמצוה היא שהקרבן יאכל. וראה להלן סי' קמ.

ה. להלן יו"ד סי' רצב שיש מצוה בקבלת מתנות כהונה ע"ש.

ו. עיין בחלקת יואב מהדו"ק יו"ד סי' ט דהוכיח מפסחים צא, א דלא חשיב אכילה בפחות מכזית בשום ענין. ועיין שו"ת כת"ס או"ח סי' לא.

ז. בענין ברכה לבטלה ראה לעיל סי' טו (א) ובהערות שם.

ח. הכת"ס שם הביא כן מפנים יפות פרשת בחוקותי עה"פ ואכלתם לחמכם לשובע, שאם מתברך במעיו מברך אף על פחות מכזית, והעיר שבברכת המזון כתוב ואכלת ואין אכילה בפחות מכזית, וכן כתב המנ"ה מצוה תל. וד' להלן סי' קכז בשם הפמ"א, ואמרי בינה או"ח סי' א ובמאמרו באור תורה תרנ"ט חוב' ד.

מה"ת היה אסור לחנכו בנזיר ולהאכילו לכהן המקריב כזית נבלה כנ"ל[ט]. אבל השתא דליכא אלא איסור דרבנן הם אמרו והם אמרו להתיר משום מצות חינוך. וצ"ע קצת וכי אומרים לכהנים חטא משום שיזכה הקטן או האב המצווה לחנכו עיין מג"א סי' שמ"ג סק"א. ויעיין תוס' פסחים פ"ח ע"א ד"ה שה וכו' ותל"מ.

ואסיים בברכת שלום וחיים פה ק"ק מ"ד נהגי ליום ה' י"ב לירחי תליתאי תקס"ו לפ"ק.

משה"ק סופר מפפד"מ.

תשובה נ

[ברכת תבשיל הנעשה מקמח תירס]

החיים והשלום יחדיו יהי' תמים למור וקטורת הסמים ה"ה ידיד עליון הרבני המופלא כבוד מה"ו יהודה נ"י.

שאלתו שאלת חכם הגיעני והבטתי בנעימות ימינו עוז עוררה חיל, ע"ד פת ותבשילים הנעשים מקמח של מין קטניות הידוע הנקרא קוקריץ או טירקשען ווייץ אשר ממש עיקור אכילת אדם מאותו מין הוא ע"ד הנ"ל, ואיבעיא לי' למעלתו אם לברך עליו שנ"ב או בפה"א ועיניו לנוכח הביטו במג"א סי' ר"ח ס"ק י"ב י"ג אלו דבריו דברי פח"ח.

אמנם פשיטא לי' למעלתו דאין מברכין עליו בורא מיני מזונות אע"ג דמיזן זיין טובא ורגילים לקבוע סעודה עליו בעירו ומקומו מ"מ הא פשיטא לי'. ולכאורה הדין עמו דהרי כתב בנימוקי תר"י ז"ל (ברכות לז, א) שממנו לקוחים דינים אלו שבמג"א סקי"ב הנ"ל דמייתי בשם לחם חמודות, ויע"ש שכ' וז"ל, הנה למדנו מברייתא זו שאורז ודוחן דינו שוה ועל שניהם מברך תחלה במ"מ כמו על מעשה קדרה שהרי הברייתא הזכירה שניהם, וה"ה נמי לכל דבר שאכלו למיזן כמו הפניצו, והוא לדעת רש"י דוחן, שמברך עליו בורא מיני מזונות עכ"ל תר"י. מבואר מדבריו שדוחן וכל כיוצא בו מיזן זיין כמו האורז וראוי לברך עליהם בורא מיני מזונות לדעתו. ואפ"ה לדינא לא קיי"ל כוותי' בהא אלא כפסק הרי"ף ורמב"ם וש"ע דדוחן מברכים על פת שלו וכל תבשיל העשוי' מקמח שלו שנ"ב, וכשלא נתמעך לגמרי בפה"א.

ובחידושי ביארתי טעם הדבר לפע"ד דלא בהזנה וקביעת סעודה תלי' מילתא דבמ"מ, אלא צריך שיהיה לו חשיבות לחם וחיוב חלה וחימוץ, ועיין תוס' עירובין למ"ד ע"א (ד"ה לימא) וכל הני מיני לית להו הך חשיבות משא"כ אורז דתנן במתני' דחלה (פ"ג מ"ז) העושה עיסה מן החיטין ומן האורז אם יש בו טעם דגן חייב בחלה וחייבין על חימוצו כרת, ומפרש בירושלמי הטעם משום חיטין גוררים האורז לעשות לחם חמץ, ונהי דלא קיי"ל כריב"נ דאורז מחמיץ מ"מ ע"י תערובת חיטין מחמיץ, ודוקא אורז יש להם טבע זו ולא שארי מיני קטניות, והאריך בשיטה זו הרא"ש בשם רמב"ן סוף הלכות חלה ורמז עליו מג"א סי' ר"ח סקט"ו. וכן משמע סתימת דעת המחבר סי' תנ"ג סעיף ב'. ואף שמג"א כ' שם (סק"ד) לחומרא שלא יצא ידי חובת מצה אלא ביש בו כזית בכא"פ ע"ש, ולענין זה ודאי

ט. בשו"ת שבט סופר או"ח סי' ו: והנה בח"ם או"ח סי' מ"ט העלה מכה קושי' בנזיר כ"ה דקאמר דר"ל סבר אין שחיטא לעוף מה"ת דמשמע אי יש שחיטה לעוף מה"ת אסור לחנכו דהא מתום' ישנים יומא פ"ד משמע דבמ"ע דאכילת קדשים סגי במגיע לכל א' כפול וא"כ לר"ל בלא"ה הי' כל כהן יכול לאכול ה"ש ונתקיים מ"ע דואכלו אותם אשר כופר בהם וכתב דבוודאי עכ"פ כהן אחד הי' צריך לאכול כזית רק שאר הקרבן הי' נחלק לכהנים לכל אחד כפול, ועיין בסי' ק"מ דלא משמע כן שם מדבריו ולענין בהמ"ז כתב בח"ם שם דאף אם בשאר מצות לא סגי אם שבע אף בפחות מכשיעור מ"מ לענין שיעור בהמ"ז קרוב לוודאי דאי שבע בפחות מכזית סגי דהתורה תלי לי' בשביעה יע"ש, ובגיליון שם כתבתי דיש לפרש בזה ולהביא ראי' מש"ם ערכין דף ג ע"א הכל חייבין בזימון כהנים לוים וישראלים פשיטא ל"צ דקאכלי קדשים סד"א דואכלו אשר כופר בהם אמר רחמנא והא כפרה הוא קמ"ל ואכלת ושבעת אמר רחמנא והא איתנהו ואין להם מובן וכי משום דמצוה לאכול קדשים לא יחייבו בזימון ובהמ"ז וכי ס"ד משום דחייב לאכול מצה בפסח לא יחייבו בזימון אלא הכוונה לפי מה שאמרו בש"ם יומא דלא הגיע לכל כהן אלא כפול משום דהמצוה הוא שיהי' המנחות והקדשים נאכלים ע"י הכהנים כדכתיב ואכלו אותם אשר כופר בהם והו"א אף דהיו נשבעים בשעה שהיה הברכה מצוי' מ"מ לא יברכו בזימון משום דלא אכלו עד כזית קמ"ל ואכלת ושבעת אמר רחמנא וכיון דהכל תלוי בשביעה לענין בהמ"ז והא איתנייהו שפיר מחייבו וא"ש נכון.

(13)

בעזהשי"ת

ס פ ר

שאילת יעקב

שני חלקים

כולל שאלות ותשובות, וחידושי דינים
ובירורי הלכות, שמעתתא ואגדתא

הכינו וגם חקרו הרב הגאון הצדיק המפורסם כקש"ת
מוהר"ר יעקב סג"ל פראגער זצלה"ה
האבד"ק אדא ופעטראוואסעללא יע"א
חתנא דבי נשיאה הגאון מהר"ם שיק זי"ע

✡ ✡ ✡

חלק ראשון נדפס ע"י המחבר בשנת תרס"ו לפ"ק, וגם התחיל בהדפסת חלק שני, אמנם בגלל מלחמת העולמית הראשונה שנפרץ אז, נשאר באמצע ההדפסה ולא יצא לאור עולם, ועכשיו זיכנו השי"ת להאיר פני תבל ממה שנשאר לנו לפליטה, ולהדפיסם מחדש ברב פאר ויופי

יצא לאור
ע"י משפחת פעלדמאן נכדי המחבר זצ"ל
ברוקלין ניו יארק תשל"ח לפ"ק

הודפס מאתר אוצר החכמה tablet.otzar.org שאילת יעקב - א עמוד 1

המלכות גזירה שלא לחשוב חשבון החדשים והוא חשבא דמזוקה מאור, ויובן קלת עפמ"ש תוס' י"ט פ"ה דמע"ש דאיתא ביובשלמי דבין בהמ"ק יהי' קודש מלכות ב"ד ואז יהי' לאוביים קלת ממשלה עליהו כמו בתחילת בית שני, ומשמעות מסדרי תפלת ש"ע כן וכמפ' בגמי' מגילה י"מ כיון שכבית יבושלם בא דוד אלא ביובשלמי מפרש זה גם אבהמ"ק. ויותר נכון שהו בעלי חוס' להשמיענו דכל הסיחל לאכול בסוכה ול"מ לזלזל יו"ט דאו' משום דסוכתו עריבה עלי' ואי"כ בשיני

דל"ש זה בחמת אסור וכ"כ הד"מ סי' תרס"ח:

יג) **במשנה** י"פ הכותב, הכות' לאשתו דו"ד אין לי בנכסיך אינו אוכל פירות בחיי' וכו', עד כתב לה דו"ד אין לי בנכסיך בחייך ובמותך אינו אוכל פירות בחיי' ואם מתה אינו יורשה, דשב"ג אם מתה יירשנה מפני שמתנה עמ"ש בתורה ותנאו בטל וגי' שם אומר רב הלכה כרשב"ג ולא מטעמי' ומקרו מה אומר רב עד אלא הלכה כרשב"ג דאומר אם מתה יירשנה ולאו מטעמי' דרשב"ג סבר מתנה עמ"ש בתורה תנאו בטל הא בדרבנן תנאו קיים ורב סבר אפי' בדרבנן תנאו בטל כי' רש"י ורב סבר אפי' תנאי הפירות כמי בטל דחכמים עשו חיזק לדבריהם כשל תורה וכ"ש יורשה דאורייתא ותמהו התוס' דא"כ רב דלא כתב דהא ר"י בתחי' כמי מודה דמהני תנאי בפירות, ולענ"ד רש"י ה"ק בדין דרשב"ג שהתנה דו"ד אין לי בנכסיך בפירותיהן בחייך ובמותך ומחלק ומשב"ג בין תנאי דאורייתא דבטל אבל תנאי דרבנן תנאו קיים, וע"ז חולק רב דזה אזהר לתקנת חז"ל אם כאמי' דבאורייתא תנאו בטל ובדרבנן לא בטל אלא השוו לותם כיון שהתנה בשביתה יחד, אבל בריש התנה רק על תנאי דפירות מודה רב דקיים התנאי ומדוקדק זה בדברי רש"י אפי' תנאי הפירות בה' הידיעה היינו על דין דרשב"ג קאי לא לבד תנאי דאי' אלא תנאי הפירות שעמה בטל דחכמים עשו חיזוק בזה כעין קבלת המג"א שהוא גנאי להם דאל"כ יסתור רב את עלמו דברים פרקין אר"ה אומר רב האומר א"א בתקנת חכמים שומעין לו כיון דלעובתו תקנוהו א"כ אמאי לא ניחא כן גם בפירות אלא דוקא אם תנאי דאורייתא ודרבנן יחד אומרה, והתוס' לא ס"ל לחלק בהכי ולכ"ש

ג"כ אין הכרח גבי חשש בלב"ע:

יד) **ועיין** בר"ן המובא בב"י סי' תקפ"ט הביא בשם רז"ה דהמודר הנאה מחבירו תוקע לו תקיעה של מלוה דדוקא תקיעות של ר"ה שהן מה"ת, אבל בתענית לא והקשה הר"ן דא"כ אף בתקיעות דר"ה לריך לדקדק שיש בהם מדרבנן וחולק עליו, ולענ"ד הבעה"מ ס"ל דלא חלקו בין תקיעות של ר"ה בין דאורייתא לדרבנן שלא לזלזל בתקנותיהן, אבל בתקיעות דתעניות שהם כולם מדרבנן אין בו זלזול, והר"ן לא ס"ל לחלק וקל"ע לפ"ז מדברי רז"ה שבריטב"א עיבודין הכ"ל אומנם שם איכם ביחד. — והנה מהר"ן הכ"ל מבואר דס"ל דתקיעות של תענית הוא מדרבנן וא"כ מיושב היטב קושי' מו"ת הגאל"ל בחשו' דל"ב בחאו"ח ובחשו' הגרי"א סי' קפ"ג אם ס"ל לר"ן כרמב"ם דפ"א דתענית דתקיעה בעת לרה הוא מ"ע מה"ת א"כ לר"ן דפ"ד דסוכה דל"ג שמא יעבירנו היכא שאין שפק בקד"י א"כ מה פריך בגמי' תענית דף י"ד תקיעה בשבת מי שרי הלא שם ודאי מלוה, ולהכ"ל מבואר דהר"ן לא ס"ל כרמב"ם, ובמלוה דרבנן פשיטא דגזרו אפי' בודאי מלוה כמבואר ברמב"ן במלחמות וריטב"א ור"ן דפ"ד דסוכה ובפ"ק דמגילה ומכן הפכ"י שם בפ"ק דמגילה ר"ל דר' יוסף ס"ל שם דבמלוה דרבנן אין לחוש שמא יעבירנו והרי חזיכן דפשיטא לכל הראשונים מלד הסברא דבדרבנן חיישינן עפי' ולא

מחכ בשום ראשון כמש"כ הפכ"י דמשם הוא שיטעה בדין ויאמר שמלות שופר ולולב דוחה שבת אומנם הפכ"י כי זה אליבא דר"י, ובזה מיושב ג"כ למה יגזרו בע"כ משום שמא יעברנו הלא היא מלוה וודאית אומנם הר"ן יאמר דע"כ מדרבנן כמ"ש שוף מפ' ע"ז בשם הרמב"ם ולכן פשק במסכתא דהוא אינבי דלא אפשטא לקולא כ"ל הרמב"ן עה"ת. והנה לפי סברת הר"ן דבוודאי מלוה ל"ג ש"י א"כ לק"מ ממילה בשבת וכ"כ בחמת הריעב"א בסוכה ואי"כ תמי' הר"ן לשיטתו מה מקשה בכפ"ל דל"ה אמאי ל"ג במילה ש"י, ע"כ כלענ"ד דהר"ן הוה ק"ל רק ממלוה שכל ישראל מחויבים בה וגם בדור שיבוא כן שיחול יו"ט של ר"ש וסוכה בשבת ואיך בטלו חכמינו ז"ל כל ישראל ממלות כאלה, ותי' כיון דלא בקיאין בקבד"י לא בטלו אלא ס' מלוה ומכ"ש אם נאמר דשפק מ"ע מודה הר"ן דלקולא, ואי"כ במלו' שהיא של יחיד הוה מסתבר לי' לעפ"י שהיא וודאי מלוה הי' ראוי לגזור ש"י כיון דבשבת זו חשבו כ"כ לבטל כל ישראל אפי' שהיא שפק מ"מ אין בקיאין בקבד"י, ובפרט בר"ה קשה יותר כיון דעפ"י חשבון של יו"כ אנו מחשבין יום א' דר"ה לעיקר ואעפ"כ בטלו כל ישראל א"כ שפיר הקשה ממילה. ולפ"ז כתישבה קושי' מו"ת ז"ל שכית כיון דחק"ש דגמי' תעניה איכה מלוה כל ישראל וגם היא רק בקיבה ואין הכרח שיהי' בשום זמן כמו ר"ה וסוכות בשבת א"כ פשיטא להר"ן דבכהג"ו אפילו בוודאי מלוה גזרו, ומלאתי בשנה"מ פ"ב מסופר שגם הוא מפרש דברי הר"ן דבמלוה של יחיד אפי' וודאי הוי גזרו ש"י והייכו טעמא דהזאה

והביא קושי' הכ"ל בשם כנה"ג:

ד טו) **מרן** חש"ס בחשו' אחו"ח סי' מ"ע כתב דבאכל פחות מכזית ושבע קבוע לוודאי שחיב מה"ת לברך בהמ"ז והוכחתו מלאמרו בגמי' בברכות דף כ' אמר הקב"ה איך לא אשא להם פנים לישראל אני אומתי ואכלת ושבעת וברכת והם מחמירים על עלמן על כזית על כביצה, והקשה מאי מעליותא לברך ברכי לבטלה שאינו לריכה ועובר על לא תשא עיין מג"א רע"ו ומה לשון על כזית הול"ל בכזית אע"כ דה"ק הם אם אכלו ושבעו מפחות מכזית כבר חייבים לברך מה"ת ומחשש בלב"ע דעובר משום לא תשא את שם ה"א ומחמירין ע"ע ואוכלין עוד עד כזית א"כ הם מוששים ללא תשא ע"כ לאוייס שאני אשא להם פנים עכתד"ק. והדבר תמיה מאוד מלבד דכמעט כל הפוסקי' והגאוני' הקדמונים ס"ל בלב"ע מדרבנן אסור ורק בהזכרת השם לבד אם לבטלה עובר על ל"ת וכן מפורש ברמב"ן וי' בחי' עה"ת אבל לא תשא וריטב"א סוף מכות ולשאר פוסקים לא קאי קרא על זה כלל עיין חוס' ורא"ש וי"ן בר"ה דף ל"ג ובקידושין דף ל"ד, מלבד זה הלא אפי' לרמב"ם וש"ע ס"ס רע"ו דבלב"ע לאוייתא ממש הוא רק לפ"ד המג"א שם והא"ר חולק וכן הכ"א דגם הרמב"ם מודה דבלב"ע אין בו איסור דאוייתי' רק אם עושה לשחוק והיחול אבל אם כוונתו להודות ולברך אח"ה אין בו איסור דאוייתא כיון דכוונתו לשמים, ומלאתי בנכ"מ מלוה ת"ל שתמה איך אפשר דמברך לבטלה יהי' עובר בלא תעשה והמוליא ש"ש לבטלה בלי שום שבח וברכה רק באיסור עשה, אומנם להכ"ל דהרמב"ם מייתי בעוש' לשחוק והיחול אפי' אומר בלשון ברכה עובר בל"ת אבל במוליא ש"ש לבטלה אפי' בלא היחול עובר בעשה, אומנם לכ"ע ל"ל דהכתוב מסכן לחכמים שיכולים לתקן מאה ברכות ולומר ברכות דשו' כשהחייבו ולהתפלל תפלת י"ח בתורת כדבה ותפלת ערבית דשות ולברך בהמ"ז בשפק וכמו כן לברך על כזית וכבילה אפי' בלא שביעה א"כ למה יעטרכו לדחו' עלמן לאכול על כזית, ומכן הגאון ח"ש זלוק"ל כתב

הכוב

15

קרוב לוודאי שחייב משום שלא החליט הדבר כלל
ודקדוק הנאה ויפה של מקן מ"ש על אומרו עד כזית
ועד כביצה כתבתי במק"א לאיתא בומשנה בברכות ס"פ
א"ל עד מתי מברך עד שיתעכל המזון שבמעיו ובגמ'
שם עד שיבעב וכו'. ולענ"ד מה"ת חייב דווקא כ"ז
שבעב אבל מדרבנן חייבוהו אפי' כשאר במעיו עוד כזית
וכביצה היינו שאינו לעבר, ח"כ הגמ' והסמ"ק ע"ב
עד כזית ועד כביצה שבשאר משעור שביעה עד כזית כנ"ל,
ובמרדכי ס"ג מברכות ה"ב דהאוכל מפת פחות מכזית
אינו מברך לאחריו כלל והוכיח הרב"י סי' י"ד וגם
מהכי"ף מדלא מחלקו בין כ"ר וכו' וה"ה לענין שביעה
מדלא מחלקו משמע גם בשבע מפחות מכזית אינו מברך
אפי' מדרבנן ובמרדכי שם"ו הי' ע"ז ואם אכל ושבע
שחייב בברהמ"ז מה"ת וקודם לזה דיבר מאכילה בלא
שביעה הו"ל בבא זו ואם **שבע** אלא משמע דלאשמעי'
לאם שבע בלא אכילה אינו חייב מה"ת:

ומצאתי בתשו' מורי הגאון כת"ס זצ"ל בתאו"ח
סי' ל"א הביא כן מהגאון בעל הפלאה
כדעת מ"ש הכ"ל, ומורי חולק עליו ולא הביא דעת
אביו, ואולי כיון שכ' העו"ז ביו"ד סי' ר"מ סק"ג ע"ד
העור שאם חולק על אביו הרא"ש ויש דעה אחת
שקובר כהרא"ש מביא אותה דיעה וחולק עלי' ולא
מזכיר הרא"ש לחלוק לו כבוד, ובזה רבו החולקים
המכ"מ סי' ח"ל פשיטא לי' להיפך מה"ש הכ"ל ומדברי
שמג"א סי' ר"י ומלאתי גם בא"ר ופר"מ הסכימו לגמ"א
דאם אכל יותר מכדי ח"פ אינו חייב בברהמ"ז דבעינן
אכילה כדרך הנקרא אכילה לענין איסורין ודמיון לזה
מגמ' קנהדרין ס"ד העביר ולא מקר פעור מקר ולא
העביר פעור בעינן מקר והעביר ה"ה כאן בעינן ואכלה
וגם ושבעת אבל הא בלא הא פעור מברהמ"ז וגם
המכ"מ הביא מגמ' הכ"ל. ומו"מ ז"ל בתאו"ח סי' ס"מ
הביא דעת רבו מ"ש ודעת מכ"מ הכ"ל ולא הכריע,
ואני מלאתי בבהכ"י סי' קל"ז מרדכי"ז מי שאכל כזית
והוא שבע כגון זקן או חולה או שאכל מקודם יכול
להוליא אחרים שאכלו כדי שביעה ואפי' לבה"ג דמי
שאכל כזית יכול להוליא רק למי שאכל כזית כאן אפשר
דמודה כיון שבע מכזית ועוד דלא קיי"ל כבה"ג, הרי
מקופק אפילו באכל כזית ושבע, ומלאתי גם בשע"ת
הביאו שם ועוד מביא מהא"ר מקופק באכל מקודם
דברים אחרים ואח"כ אכל כזית פת ושבע ומנו אם
חייב מה"ת, הרי ג"כ משמע דאפילו באכל כזית כיון
שאין השביעה מן הלחם פעור, ה"ה בנידון מ"ש אא"כ
נאמר שם שבע מפת לבדו עכ"פ כפשט מרדכי"ז הכ"ל
ובבכ"י ושע"ת הסכימו, ואולי ז"כ בעה"ע עה"ת גבי
בהמ"ז ואכלת בגימטריי' זהו בכזית, ולענ"ד לכה"פ לריך
שיאכל כזית ואם אח"כ שבע חייב ובברכה אבל בפחות
מכזית אפי' שבע פעור. ובשלטי גבורים פ' ג' שאכלו
הביא מרבינו יעני' אחרון ז"ל וכן האוכל אכילה גסה
שאינו לריך לאותה אכילה ונהנה גרונו מוליא אחרים
י"מ וקודם לכן הביא דעת רש"י דהאוכל כזית מוליא
האוכל כדי שביעה וע"ז כתב וכן והיינו שזה ג"כ רק
מדרבנן כיון שאין כאן אכילה רק שביעה אעפ"כ מוליאו
י"מ ועיין בש"ע סי' ר"ל בפת שעפשה מברך שהכל
ומודן בעה"ק והוא מצ"י דלא כתעפש לגמרי דא"כ
אינו מברך כלל, ולפי"ז אם הוא שבע מפת זה פשיט'
דלא מברך בהמ"ז כיון דאינו מברך המוליא ובתוס'
קוכה דף כ"ו ע"ב מיבוטלמי דכל שאינו מברך אחריו
ג' ברכות אינו מברך המוליא ופריך הרי פחות מכזית
דאינו מברך ג' ברכות וכי יפטור מהמוליא ולדעת מרן
ח"ס מה פריך הרי אפשר דמברך ג' ברכות בשבע
שיתברך במעיו או יאכל עמו שאר מאכלים. ולדברי יש
לאי' ממתני' כ"פ ג' שאכלו השמש שאכל פחות מכזית
אינו מצטרף לזיתון עיין רע"ב דלא אצטרך,* ולדידי י"ל
דקמ"ל אע"ג דהשמש אכל דברים אחרים שמחזירין מן
השלחן ואפשר ששבע פחות מכזית:

ודמיון קלת לדעת מרן ח"ס הוא בפרמ"ג בפתיחתו
להלכות שחיטה דבאכילה שהוא רשות אע"ג
דכתיב בי' ואכלת אינו דווקא בכזית, ותמוה מגמ'
בברכות דף מ"ח דרשו גבי בהמ"ז ואכלת זו כזית ולהרב'
קדמונים הוא דרשא גמורה מוכח דלא כפרמ"ג ומדמוי'
שחזר בתאו"ח סי' י"ד בומנ"א בקא"ש שכ' דאם אכל
כזית יותר מכא"פ פטור אבל אם אכל כדי שביעה
ואכל הכל בדרך זה יותר מכדא"פ חייב מה"ת וא"ע
עכ"ל הרי שלא החליט זה, ובמכ"ח פשיטא לי' דאינו
חייב מה"ת אם לא אכל כדי שביעה בכדי א"פ הייני
לכל הפחות זית מ' אבל אם אכל הי' בהפסק יותר
מכדא"פ פטור מבהמ"ז וכן כ"ל מכל הכ"ל דתרתי בעי'
כזית בכדא"פ וגם שביעה:

בגמ' בברכות דף מ"ח יצאו מלכא ומלכתא כריכו
ריפתא ומדקטל לרבנן לא הו"ל אינש
לברוכי להו א"ל לדביתהו מאן יהיב לן גברא דמברך
לן אייתי לשמעון בן שטח יהב לי' כסא לברוכי אמר
היכא אברך ברוך שאכל יצאו ומברו ומצאו שתי' להאי
כסא יהבו לי' כסא אחריתא וברך אמר ר"א שב"ש
לגרמי' הוא דעבד פיקס"י אין אדם מודה לו הא אמר
רחב"א אמר ר' לריך שיאכל כזית דגן כדי להוליא
רבים י"ח וכי הר"ן ק"ל לבה"ג הא באכל כזית חייב
רק מדרבנן ואיך יוליאם שהם אכלו כדי שביעה וחייב'
מה"ת ומתוך כך פסק דדווקא למי שאכל כזית
יכול להוליא דג"כ חייב מדרבנן וכן דעת הרמב"ם
והוא בפרק ה' ומברכות ושם בכ"מ הביא תשובת
הרמב"ם לחכמי לוניל שמתכן עצמו ואת דברי בה"ג
היעב וקושית רש"י ותוס' על הבה"ג דאיך הוליא ליצאי
ומברו שהיו שבעים ומגמ' משמע דאם הי' אוכל כזית
דגן שפיר הי' יכול להוליאם ולבה"ג הי' לריך לאכול
כדי שביעה, ומתכן הרמב"ם דר' יוחנן לא אתי לאשמעי'
את מי יוכל להוליא אם אוכל כזית דגן אלא דאם לא
אכל דגן אינו יכול להוליא לשום אדם בבהמ"ז אפי'
למי שאכל רק כזית זה תוכן דבריו הקדושים.

והנה התוס' ור"ן ורא"ש ורשב"א הביאו בשם ר'
יצחק לתכן קושי' בה"ג דומלל הדין ערבות
יכול להוליא אפי' למי שאכל כדי שביעה והביאו
מירושלמי שלומד ואכלת ושבעת דווקא מי שאכל הוא
יברך וכ' הרא"ש לעיל דף כ' דזה אסמכתא דמה"ת
אפי' לא אכל כלום מברך ומוליא מלד ערבות לפי"ז
לריך לייסד דעת בה"ג דלא ס"ל כן, ולענ"ד דהבה"ג
ורמב"ם ס"ל דערבות הוא רק ע"ד שחייבתו תורה כגון
קידוש ומצה ולא בהמ"ז אע"ג דלא שייך קבלת הגמ'
ספ"ג דר"ה ובפר"י שם דברכת הנהנין אינו מוליא
אא"כ חייב בעצמו אע"ג דאחר שאכל כבר הוא חייב
מה"ת אעפ"כ ס"ל דגם בכהג"ו שייך לא ליתהני ולא
לברך מי נתן לך רשות לאכול כדי שביעה בכדא"פ
שתתחייב בבהמ"ז ותכריחו לברך עבורך מלד ערבות
ולמשל אם יש בעיר מאה בורים וקופר א' ואם אוכל'
ושבעים בזה אחר זה וכי חייב זה הקופר לברך מאה
פעמים בכל יום בהמ"ז עבור כל אחד ואחד וס"ל
לבה"ג ורמב"ם דווקא בעלום שחייבתם התורה בברכת
הוא חייב להוליאם י"ח, ועיי' בהרלב"ח סי' תפ"ד
שהבין העור כן דעת אביו הרא"ש. ובר"ן הביא תירץ
הר"י בחופן זה דכל ישראל ערבין זה לזה אלא שבברכי
נהנין א"י לברך על שיהנה אבל אם אכל כזית דחייב
מדרבנן שפיר יכול להוליא אפי' לאכול כדי שביעה
ותמוה אם בתא"ש שם הא בהמ"ז בבר חייב מה"ת אינו
דומה לברכת נהנין דבילו שלא ליהנות ולא ליברך אבל
אחר

הודפס מאתר אוצר החכמה tablet.otzar.org שאילת יעקב - א עמוד 58

Alfandari, Jacob ben Hayyim, 1650-1738

(16)

בעזרת השם יתברך

ספר

מוצל מאש

השלם

שני חלקים

תשובות חידושי דינים וחקרי הלכות

מאת הגאון הקדמון המופלא

רבנו יעקב אלפאנדארי זצ"ל

בן רבנו חיים אלפאנדארי הזקן זצ"ל

מגדולי רבני קושטנדינא

אלופו ומיודעו של רבנו יהודא רוזאניש זצ"ל

בעל משנה למלך

החלק הראשון נדפס בראשונה בשנת תפ"ג ובשניה בשנת תרל"ח,

והחלק השני נדפס בפעם הראשונה והיחידה בשנת תצ"ו

וכעת חוברו יחדיו זו הפעם הראשונה

ויוצא לאור בזכות אבותי הקדושים זצ"ל

בתוספת מפתח הש"ס, והגהות מכתב יד קדשו של הגאון מאור הגולה

רבנו חיים סופר זצ"ל בעל שו"ת מחנה חיים,

ושאר הוספות

על ידי

נפתלי חיים סופר

באאמ"ו הגה"צ מוה"ר אברהם יעקב הי"ד אבדק"ק טעט

נכד להגה"ק מוה"ר אליעזר זוסמן סופר זצ"ל המו"ל בשנת תרל"ח

עיה"ק ירושלים ת"ו

שנת תשנ"ח לפ"ק

אבודרהם יע"ש הדבר ברור דלריך. לחזור ולברך אלא שעדין לבי נוקפי דכיון שה"ר גרשון בר שלמה כתב שילאתה הורלה בחבורה בעיבו שלא לחזור ס"ס ס' ברכות להקל ול"ע: אחר זה ראיתי מ"ש בעל הכתבים בסי' ק"ד משם הרא"ש ז"ל בהלכו' לילית בעעם ככון דכיון דחייב לעשות לילית בכל בגדיו לריך לברך: אלא דיש לספק בעלית שאינה שלו כגון אלו של ב"ה מה הדין. או דלמא לא שנא דס"ס העלית בר חיובא הוא ודו"ק:

סימן טו

ויש לדקדק דכיון דקי"ל שכל ברכה השמוכה לחברתה אינה פוטחת בברוך אמאי ברכה ראשונה דאבות פוטחת בברוך כיון שעל כל פנים היא שמוכה לחברתה שלריך לשמוך גאולה לתפלה וכעת לא מלאתי ועיין בפ' ע"פ דף קד ע"ב ד"ה ברכה השמוכה כו' ויש לדקדק שם דכראה דהתוס' פליגי אדש"י ורשב"ם דהתו' פי' שמוכה לחברתה שחתם בראשונה ורש"י ורשב"ם פי' שנפתחה בברוך יע"ש גם עמדתי על מ"ש הר"ן במגילה והביאו מרן סי' תרלב דלמה ברכה אחרונה פותחת בברוך כיון שהיא שמוכה דקריאת המגילה לא הוי הפסק ותי' שאין אותה ברכה בעבור קריאת המגילה אלא ברכה בפני עלמה כו' יע"ש ותימה לי דמה יענה בברכת ההפטרה שפותחת בברוך והרי היא שמוכה לחברתה שקריאת ההפטר' איבה הפסק וכעת ל"ע ובמ"ש רש"י ורשב"ם שם דאבות יש בו רילוי ניחא הכל יע"ש ועיין בתשוב' המיוחסות סי' ר"ב ותראה חדושים גדולים דהרמב"ן ס"ל דכל מה שהוא רשות אינו הפסק וכל מה שהוא חובה הוי הפסק והרשב"א ס"ל הפך ופליג עליה בין הכי ובין הכי ס"ל דטעמא דק"ש לא הוי הפסק אינו אלא משום מעבר קלר כמ"ש המעיין ותימה לי עליה שלא הביא שם טעם לברכת התורה שהרי מעבר קלר לא שייך התם וכעת ל"ע: אח"כ מלאתי להר' בעל הלבושים סי' רפ"ד שעמד על קושיא זו יע"ש אחר זמן רב האיר ה' עיני וראיתי להרב אבודרהם בסד' התפלות של חול דף מו שתירץ לזה תי' ככון מעעם שכל דבר שאינו קבוע תמיד איקרי הפסק יע"ש: [ברכי יוסף רעא.]

סימן טז

דבר ידוע דכל איסורין שבתורה ששיעור כזית אם אכלם בשהיות שהיה מתחלת אכילה עד סוף שיעור אכילת פרס לאר כדאית ליה שהוא ד' בלים ולאר כדאי' ליה שהוא ג' בלים אינו חייב וכמ"ש הרמב"ם בפ"ב מה' שביתת עשור ופי"ד מה' מאכלות אסורו' יע"ש: יש להסתפק אם זה הוא ג"כ בחיוב אכילה כמו בכזית אכילת מלה בליל פסח וכן בכזית פת בסוכ' לילה א' אם לריך שיאכל בלא שהיה שיעור פרס וכן לענין מ"ע שיאכלו הכהנים החטאות והאשמות ושיבי מנחות כדי שיתכפרו הבעלים כמ"ש הרמב"ם פ"י מה' מע' מעשה הקרבנו' וכן אכילת הפסח בליל עו שאם אכלם בשהיה אם ילא י"א או לא. דלא אמרי' אלא לענין איסור ולא מלאתי גילוי לזה רק מ"ש העור א"ח סי' תעה אכלן אבי אבי זית ביחד ילא ובלבד שלא יעשה כו' והיא בריתא פ' ערבי פסחים דף קי"ד באמרה גבי מרור הובאה שם אגב גרבא על מהלוקת אם מלות לריכות כוסה או לא: ובאמת שהוא תימה שלא החכר זה הדין גבי שאר אכילות של חובה וגם הפוסקים לא הביאוס כלל ובפרט הרמב"ם ז"ל אמנם אין ס' שהדין אמת שבכל מקום שאנו מברכי' לאכול או על אכיל' שלריך שיהיה בלי שהיה יותר מפרס. אמנם דבר הדוש למדתי מדברי הרא"ש פ"ג שאכלו דף מ"ט דלא מיבעיא בחג הסוכו' לילה הא' דחיוב אכילה בסוכה מג"ש דט"ו ט"ו דבאותה אכילה לריך שלא יעשה כשיעור פרס אלא אפילו מלות אכילת פת שחייב אדם לאכול בי"ט ושבת לריך שלא יעשה ואם שהה לא ילא י"א שכתב שם ה"ל והא דאמרי' בסוכה מכאן ואילך רשות דאי בעי לא אכיל ה"ק רשות משום סוכה ולעולם חובה היא משום י"ט וא"ת הא בהא תליא דכיון שהוא אוכל לריך שיאכל בסוכה וי"ל משכחת לה מלטער בגשמים כו' ע"כ מוכח מהכא דאף משום שמחת י"ט לרי' לאכול בלא שהיה דאם לא אמאי לא תיבן דאי משו' אכיל' י"ט הוא סגי לאכול מעט מעט: אמנם משום חיוב דסוכ' אינו יולא י"א אם לא יאכל כזית בלי שהיה דפרס ואינו חייב רק לילה הא':

אמנם משופק אי לענין ברכה אחרונה בין ברכת המזון בין מעין ג' היכי לדייבו דייבי דהם' נותנת דכיון שנהנה ומילא כריסו אף שהוא בשהיות הרב' מי פטרו מברכה אחרונה ואין לנו ללמוד מדין יוה"ך דדוקא לענין כרת איתמר וגם אין ללמוד מדין חיוב אכילה משום דשאני התם דתלו הטע' באכילה ואין אכילה פחות מזה השיעור אבל בדבר התלוי בהנאה הרי נהנה וכתבו התוס' פ"ג שאכלו דף מ"ט ד"ה ר"מ סבר ובפי"ה ד"ה ולא ביבך כו' ח"ל לענין שהיה מברכי' אכזית לאחריו אף על גב דגבי י"ה משערי' מלא לוגמיו לא ילפי' מהדדי תדע לענין אכילה משערי' בכותבת ולענין ברכה כזית וכו' ה"כ לא ילפי' ברכה מי"ה לכ"ע ע"כ והס ג"כ דברי הרא"ש פ"ג שאכלו יע"ש אף אמי אבינ דלענין ברכה אינו לריך שיאכל בלירוף אלא אפי' בשהיות אין ללמוד מי"ה ואייב לבדך. עוד יש לי להביא ראיה מהא דכתב הרא"ש שם גבי נעה ולא הזכיר ר"ח בברכת המזון דאין מחזירים אותו משום דאי בעי לא אכיל וכתב הרא"ש ז"ל לאו דוקא דמותר להתענות בר"ח בודאי דאסור להתענות אלא ה"ק אי בעי לא אכיל דבר שלריך ברכת המזון אלא פיכות וירקות כו' יע"ש ואמאי לא קאמר הרא"ש דאי אכיל אפי' פת וימלא כריסו ממנו אלא שאכל באופן שלא יחייב ברכת מזון שאכל מעט מעט והתם אין לומר דגם בר"ח לריך לאכול באופן שיקרא אכילה דפת שהרי התם הא

קאמר דאפי' בפירות וירקות אלא שלא יתענה א"כ מהכא מוכח דלענין ברכה אחרונה לעולם חייב ולכך לא משכח לה אלא בפירי וירקי: אמנם יש להסתפק לענין שבועה מהו אם נשבע אדם שיאכל ככר זה ואכלה מענו מעט בשהיות רבות נ"ס קיים שבועתו או נאמר דלא מיקרי אכילה ול"ע אמנם עדין יש לבע"ד לחלוק ולחקור דין זה שהרי מליבו דדין זה דכזית בכדי אכילת פרס הנאמר לענין אכילה הוא בב' פנים הראשון הוא לענין שהיה כמ"ש והב' הוא לענין שיעור איסורים בהתר שאם נתערב איסור עם היתר שיש כזית בכל פרס הו"ל כאלו האיסור בעיניה וחייב עליו או כרת או מלקו' לפ"ד שהוא דאורייתא כמ"ש בפרק ואלו עוברים ופרק ג' מיכים ע"ש ולכאורה נראה דשני חלוקות אלו הם שויס בדינם וכמ"ש התוס' פרק אמרו לו דף י"ב ד"ה מתחלה ועד סוף כו' ומעתה מ"ש מרן ז"ל בא"ח בסי' רח משם מהר"ד אבודרהם שאם עירב קמח מה' המיני' עם מין אחר ועשה פת מבדך המוציא וג' ברכות כו' ואח"כ כתב משם ה"ר יונה דדוקא שיש באותו קמח מה' המיניס כדי שיאכל ממנו כזית בכדי אכיל' פרס אבל אם אין בו כזה השיעור מה' המיניס אינו מברך כו' ע"כ א"כ אף אנו נאמר דגם לענין ליקוף שהיות לברך ברכה אחרונה הדין כן שאם אכל א"פ כשיעור רב כיון שאהה בכל כזית וכזית מתחלה ועד סוף יותר מכדי א"פ אין לברך ברכת המזון: אמנם עדין יש לחלק דאין לדמות זה לזה דשאני התם דמעיקרא לא אכל שיעור דבר הצריך לברך ברכת המזון כיון שהיה מעורב וכל כי האי עירוב לא מיקרי בעיניה ולכך לא הצריך לברך רק כדין ברכה של הרוב שהיה בו אבל מי שאכל דבר בעינו כמו פת ונהנה ממנו ומילא כריסו בשיעור רב אלא שלא אכלו רק בשהיות אותו פת לא נתבטל ולא נשתנה ברכתו מש"כ כשנתערב דאעיקרא דדינא נתבטל ברוב ואין כאן פת חה חילוק ברור ועוד זה לא אמרו הרב אלא לשטות מברכה לברכה דש"ס מברך מעין ג' אבל לפטור אותו מברכה מכל וכל לית דין ולית דיין: ואגב גרדא רליתי בפרק אמרו לו דף י"ג דקתני התיבו לעובדה לאכול פחות מכשיעור אפילו הרבה מפני הסכנה כו' וק' לי דכיון שהוא פחות מכשיעור מה לי הרבה מה לי מענו מפני הסכנה אפי' בלא סכנה ומאי איסור איכא: ועלה על דעתי לומר דשייך אפילו אחלבים ונבלות דאף שאין בו כרת או מלקות בפחות מכשיעור מ"מ איסו' חלי שיעו' איכא ולמעובדת התיבו אבל מפי' התוספו' כל דלא שייך אלא אמשקים ומאי איסור איכ' ונראה שהו כונת התוס' דעוקי לה בתרומה יע"ש אמנם הרמב"ם ז"ל סתם הדברים בפי"ד מהל' מאכלות אסורות ולא פיר' אלא כתב סתם כו' אח"כ ראיתי מ"ש ר' משון סוף מקואות יע"ש:

סימן יז

מי שנשבע על דבר שלא יעשה ואם יעשה אתן דיבר לצדקה נסתפקתי אם ר"ל שכל זמן שיעשה יתן דיבר ואפילו מאה פעמים או דלמא בפעם ראשונה קאמר. והנה אליבא דמהריב"ל בח"ב סי' פ"ח דס"ל דמי שאמ' כך ר"ל מלבד שיעבו' על שבועתו יתחייב הא ודאי קא מבעיא לי כיון שכבר הוא עובר אם יתחייב ג"כ אם נאמר בלשון השבועה שייך ג"כ לחיוב או לא אבל למהרלאב"ח בח"א סי' סז שכתב ח"ל לענין שבועה וקנס שבטער א' הדבר היה לעולם מגומגם בידינו אם על ידי פרעון הקנס נפטר המתחייב מהשבועה וספרי דוקני כותבים מלבד שהוא עובר על השבועה כו' ונראה שכל שלא נכתב אין שתמו כן עכ"ל בהא ודאי מבורר הדבר דאליב' דהרב ז"ל כיון שהוא תיקון השבועה א"כ כל זמן שהוא עובר לריך ליתן וכעת לא מצאתי יותר בזה:

סימן יח

מי שנדר שלא יאכל דבר פ' ביום פ' או שלא לעשו' יש להסתפק אם מתחיל כדרו או שבועתו מן הלילה או דוקא מן היום ואת"ל דמן היום אי הוי מאור היום ר"ל משעלה עמוד השחר או מהכא המה. והנה מדין אומר קונס יין עלי יום א' או היום שכתב העור ז"ל סי' ר"ך אין מקום לזה כלל: אמנם מתשו' הרשב"א שכתב ח"ל הלילות יכללו בכלל הימים לפיכך מי שנדר ליתן פרוטה בכל יום לריך ליתן בין ביום ובין בלילה ע"כ והנה מצאתי להרב הגדול אבא מארי זלה"ה בזה ח"ל הלשון הזה איני מובן מראשו לסופו ולכאורה אפשר לומר דהכי קאמר כיון דלילות יכללו בכלל הימים א"כ מי שנדר ליתן פרוטה בכל יום כיון שבא הלילה הגיע זמנו ומיד חל עליו החיוב דומיא למה שאמרו הריבי מיר קודש שאפטר מן העולם הרי זה מיר מיד שמא ימות. ומה שאמר בין ביום לאו דוקא כו': עוד אפשר לו' דבא לומר דבין אם נתנו ביום בין אם נתנו בלילה יצא י"ח ומ"ש בין ביום לאו דוקא ועדין ל"ע: ועוד דיולא לנו דין זה כפי הפירוש הא' דמי שנדר להתענות או לפרוע דחל עליו החיוב מתחל' הלילה הה הפך הדין ואפשר דשאני הנהו דאין רגילו' אלא יום דוקא אם בפרעון ואם בתעני' זולת ע"ב וי"ה וגם זה ל"ע עכ"ל: והנה כפי הפי' הא' דוקא בתעניה ובפרעון דאין רגילות אבל כיולא בכ"ד חל האיסור מתחלת הלילה. ואם כפי הפירו' הב' כיון דלענין פיטור מליבו דאם נתנו בלילה נפטר אף אנו נאמר דגם האיסור חל מהלילה כל זה הוא לכאורה מתשו' הרשב"א ז"ל: ומצאתי במרדכי דמגילה סי' תת"א ז"ל משם ראבי"ה דכל מקום דכתיב יום לריך עד הנץ החמה

(19) Sofer, Yaakov Shalom

ספר

תורת חיים

והוא חיבור נפלא על שלחן ערוך אורח חיים

כרך ב: מסימן ר"ב עד סימן רס"ה
ומסימן תקמ"ט עד סימן ת"ר

כל אלה מעשי תקפו וגבורתו של
הגאון האדיר, חריף ובקי עצום, צדיק ועניו, כקש"ת

רבי יעקב שלום סופר זצוק"ל

ראב"ד ק"ק פעסט יצ"ו
בנו של גאון ישראל וקדושו, ציס"ע, רבן של ישראל

מרן רבי חיים סופר זצוקלה"ה

בעל שו"ת מחנה חיים ושא"ס

עם ספר

גליוני תורת חיים

והוא הגהות וציונים על שלחן ערוך אורח חיים ח"ג
המופיעים בזה לראשונה מעצם כתב יד קדשו

יצא לאור בשנת תשס"ב לפ"ק, על ידי
יוסף יודא סופר

לבאר בה׳ ברכות דגם בין החיציכי״ חיטו מלטרף, ובח״ ברכות הקשתי דאמאי לא מקשה הגמ׳ על ר״י החיך ברוך על זיח מלים הלא מה בין הציכי״ חיטו מלטרף אפי׳ לאיסור בכזית שאמרו הוא חוץ מבין הציכי״, ח״כ לא משכחת לברך לאחריו באכל זית אחד, אלא בזית גדול כמובן:

ולע״ד דשכיחס לדקי דבודאי בהמ״ז של תורה דלריך להיות שבע ממש עמנ״א קפ״ד מ׳ וי״א ומש״כ שם לית דין ולית דיין דהכאות מעיו בעינן, דאין לזה שיעור כזית או כביצה שמחקור אם גם הנשאר בין החיציכי״ מלטרף, אבל כיון שמרדבנן מחויב בבהמ״ז גם על כזית ונכנס על התורה כמנשכ״ל, לריך ג״כ הכאות מעיו דאין יברך לאחריו על הכאות גרון אשר כבר עבר, אם ליכא עוד הכאות מעיו, אבל גם בין החיציכי״ מלטרף דבני באכילה כזית כמו כזית לאיסור ולמלוה, דהא באומת שבע אפי׳ פחות מכזית מסתבר דלריך לברך מה״ת וכמשכ״ל בד״ה ודע, ובאות ג׳ לט״ז דמברך לאחריו בי״ש על פחות מרביעית, ואכן שמדקדק״ על כזית יען דהתיה אמרה ג״כ ואכלם ח״כ דלמא לריך כזית כמו בשאר אכילות של תורה, וכיון שבכל אכילות בין החיציכי״ מלטרף בודאי גם לברכה אחרונה מלטרף ודו״ק:

אמנם מה שכי׳ המהר״מ ש״ק שם דשיעור כזית לענין שבועה שכי׳ המל״מ רפ״ה משבועות דודאי כיון על השיעור המחויב באיסור ג״כ תלי׳ בהכאות גרונו ע״ב ל״ע דבודאי לענין שיעור אחל״י אחר שיעור המחויב באיסור, אבל בלשון בני אדם לא נקרא אכילה בהכאות גרון א״כ מכ״ל בנשבע שלא יאכל שיה״ מיב גם בהכאות גרון או בנשבע שיאכל דקני באכילה גרון, שי״מ בכתב קופר סי׳ ל״ו שהאריך בהרחבת ביאור דנשבועה אינו חיב אלא כדרך אכילה באכילת מעיו [וכ״ל דאם אכל והקיאו וחזר ואכל מיקרי שבועה גם לאכילה וכמשכ״ל בשם הבב״י] חוץ בנשבע שלא יאכל מלה שלא מלוה דהוא בהכאות גרונו וכמש״כ החת״ם דמלוה קני בהכאות גרונו ואז גם על השבועה חיב בהכאות גרונו [עיי״ מ״ל בפי״ד מה׳ מאכ״א הי״ב ע״ד הירושלמי פ״ג דשבועות ודו״ק], אבל אכילת פת בשבת ויו״ט ופורי״ דבעי עונג ושמחה אינו יוצא רק בהכאות מעיו ע״ש וגם מש״כ בסי׳ ע״א מה [ועיי״ באורי אש סי׳ י״ב] ובמחבת״ה לא זכר ע״ד מחת״ק בסי׳ תעיו דקיבר בכל מלוה לריך הכאות מעיו ואם כיון כהפמ״א והחת״ם עכ״ח דשאני בהמ״ז דכתיב ושבעת, וא״כ מה חילוק בין אכילת מלוה דעלה לאכילה שבת ויו״ט, דמה הוה דבעי עונג ושמחה, מ״מ כיון שלא כתיב בהו ושבעת קני בהכאות גרון, ואולי כמו ביוכ״פ דתלוי בתיבת דעתי״ אינו חשב אלא בהכאות מעיו כן בשבת ויו״ט חיב לייחד דעתי״ באכילה, אבל זה אינו דא״כ לריך לאכול ככותבת בשבת ויו״ט, וזה לא שמענו, אלא כזית פת חיב לאכול, ואיב מ״ש משאר אכילת מלוה [ועוד האריך הכה״ם בדין אם יוצא באכילה שלכד״ה בשלוה, ובאכילת קדשי״ וקרבן פסח בודאי א״י בשלכד״ה, וכן כי׳ ג״כ אא״מ ז״ל במ״ח קמא סי׳ ל״ב וא״ה בעקו״א יבואר] — ועיי״ בשו״ל דבלא אכילת מעיו לא כחשב אכילה כלל לשום דבר אלא אינא דבעי הכאות גרון ממ״, אבל הכאות גרון בלי מעיי״ לא אכילה ולא הכאה שמה אלא כאשר יחלוש החולש וגו׳ ורקה נפשו ע״ב ולא הבנתי מה אמר „לשום דבר״ דבאכילת איסור בודאי שמה אכילה לכ״ע, ועמוק״ל ספ״ז דמשמע דקובר דגם באכילת מלוה אינו הכאת מעיו ואכמ״ל עוד:

לדתבנא לדיבא דלכחילה בודאי יש לחוש שישתה רביעית בב״א בלי הפסק, ואכילת כזית בחכא״פ, אבל בדעיבד אם שתה שפיר מנרך לאחריו, אחרא דבאוכל איסור גיפא היא אידם עבב״ בסי׳ תרי״ב, והמג״א סי׳ דילפי׳ מיוכ״פ הוא ל״ב ודו״ק, ועוד הרמב״ם בפי״ד מה׳ מאכ״א דיק דבמאכלות אסורות ומשק״ אין מלטרפי״ השתיות, ומשמע דבאכילת מלוה לא, רק מלינו בגמ׳ בנדר בפסחי״ קט״ז, והטור ליף מסס דה״ה למלה, ואולי במלה ובנדר שאני דליכא טעם מדר וליכא טעם מלה בשאר ביותר מכאכ״פ, וכמו בנבוסל וכבוס אינו יוצא יען דליכא טעם מלה ומדר, ומש״כ בשאר אכילת מלוה לומשל שלריך לאכול כזית פת בליל ע״ו דסוכה דיולא אפי׳ בנבוסל וכבוס או באכילת קדשי״, שאלוי רק שיאכל כזית, אבל לא קפדי״ שיהה בטעם הכזית, יולא ג״כ בשאר יותר מכאכ״פ [ומעש״כ בסי׳ תע״ה מזה], אמנם באכילת רשות בודאי מסתבר דמלרפי״ אכילת כזית גם בשאר יותר, דזה תלוי בהנאה ולא באכילה וכמש״כ הטולל מאם, ועוד דלמא כשפמ״ג בפתיחה לשחיטה דבאכילת רשות הגם שכתיב ואכלת ח״ל כזית, וא״כ קי״ל שמלרפי״ באוכל כזית ביותר מכאכ״פ, ועוד כיון דרובא ככולא מרבותינו אחרוני״ הסכימו דלענין ברכה אחרונה בהכאות מעיו תלי״, א״כ אין לגמוד לריך הסה״ בא״כ מאיסור״ וכמש״כ הפמ״א, ולפ״ז להמהש״ק דקובר דגם באכילת מלוה בהכאות מעיו ל״ע דמל״ל דבמלוה אין מלטרף בשאר יותר מכאכ״פ כמובן, ובאכל דבר חס יש לטרף הסי׳ דלמא רשאי לשתות יותר דיש סברא דדבר חס בשאר יותר הנעשה בגרון ומעיי״, ובשתה דבר חס כדאי הפוסקי״ דבלא שתה כאכ״פ שהוא לברך ח׳ או ע׳ מיומעען שפיר מנרך

דגמ׳ דידן מיירי שהוסרו הגרעיני״ ונמלא א״כ לא הי״ כבריתו והגמ׳ ירושלמי סבור שהי״ זית שלם, ואין אנו יודעי״ אם כוונתם שהזית הי״ שלם אלא עם הגרעין וכמש״כ הרשב״א בפי״ הירושלמי מיירי שאכל הזית שלם ולא הסיר הגרעין וגמ׳ דידן מיירי דלא אכל גרעיניה״ אלא הסירו וחרקו וסיים הרשב״א וכן נראי״ שמתרלי״ בתוס׳, או הפשט כמש״כ הרא״ש דהירושלמי הביאו הזית שלם לפני״ אע״ג שהשליך הגרעין כיון שהוצא לפניו שלימה ונהנה מבריי״ שלימה מה שדרך לאכול ממנה, אבל גמ׳ דידן מיירי דהזית הי״ מלוח והוצא לפניו בלא גרעין ע״ג, ועיי״ בתוס׳ מהר״א פולדא שם בירושלמי שהעתיק ת״ התוס׳ הכ״ל בשם הרר יומ׳ דגמ׳ דידן בעליח מיירי ודרך של המלוח ליעול קודם המלוח הגרעין וא״כ הו״ל כמניח שאינו שלם ומש״כ הירושלמי מיירי בלא מליח והי״ שלם ע״ב הוא כפשט הרא״ש, ועיי״ בביאור מרדכי אות ל״ט דדעתו ג״כ דתוס׳ עם רא״ש בחדא שיטא קיימא, והנה המוק״ל תמה על הרשב״א מי׳ ראה כזאת מי שמע כאלה שיאכל אדם זית עם גרעינו דאפי׳ מאכל בהמה אינו [וכעין זה הקשה הרדב״ז מ״א סי׳ מ״ב דהאיך הי׳ ר״י בולע גרעין של הזית והלא יש לחוש לסכנה שעיקר הדק נוקב הבני מעיי״] גם אין דרך לכבוש זית בלא גרעין כלל [ומאכ״ה לא זכר אז ע״ד התוס׳ קוכה ויומא שכי׳ דגמ׳ דידן לא הי״ בו גרעין שכן קתם זית מליח בלא גרעין, והאיך חולק בגליאות ואם גם שבזמנו נהגו לכבוש בגרעין מ״מ בזמן הגמ׳ הי״ הזית מלוח בלא גרעין] ועוד פליאה הלא מפורש בירושלמי מנוש דגרעיניה״ מונעתו ומה הי״ אחמ״כ מנוש בר״ ועכ״ח דאיירי בלא אכילת גרעין דאל״כ אינו מונעתו (פליאתו פליאה דהלא שיעור זית שאמרו כמוה, וכגרעיניה, עיי״ הו״ יומא עט ח׳, והגם אם אכל הגרעין מ״מ מונעתו דהגרעין אינו מאכל כלל, וגמ׳ דידן אמרו דשקלו לגרעיניה״, אבל הירושלמי לא אמר כן אלא גרעיניה״ מונעתו ומשיורו אפי״ אם אכל הזית עם הגרעין וז״פ) ועל הרא״ש הקשה דכיון דלא חשיב לי״ בר״ אלא מחמת הגרעין מה לי אם הוסר בתחילה או בסוף מלאר שהשליכו ואינו נהנה מן הגרעין ומה בסרון לבעלי בראות עיניו הכא לאו בראי״ הנ״ מלתא ולא על המרלה מנרך לפניו ולאחריו ע״ב ולעכ״ד יש לי״שב דהרא״ש סובר דהטעם דבריי״ שאני דהתורה אמרה ואכלה גם על זית אחד דהתורה בלשון יחיד אמרה עיושש״כ באות ו׳, ומנמלא מיירי בזית שלם, דהגרעין בודאי אינו מחשב כיאכל, והתורה אמרה ואכלת זית, אבל כשנחלק ואין בו עוד הגרעין ל״ש עוד לומר שאכל זית אלא זית אחיך (ועיי״ד סי׳ ק׳ סוף ס״א) אבל הרשב״א סובר דחשיבות הבריי״ לענין ברכה יען דהתורה חשבה בר״ גבי איסור ג״כ, א״כ עכ״ח דהתורה מיירי באכל הזית עם הגרעין או זית גדול דיש זית בינוני בלא הגרעין כמובן וגם בתוס׳ בסוכה כ״ו ב׳ ובזומא ע״ט ח׳ מפורש כרשב״א הירושלמי מיירי בזית שלם ואכלו עם הגרעין, וכיון שיש פלוגתא בין התוס׳ ורשב״א עם הרא״ש באכילת זית שלם השמיטו הטו״ע דין זה לגמרי:

ועוד דהתר״י אינו סובר לא כרשב״א ולא כרא״ש דז״ל לענין הדין אפשר להעמי״ התלמוד שלנו עם התלמוד ירוש׳ ונאמר שאם הוא דבר שאין דרך לאכלו עם הגרעין כגון זית וכיו״ב שלריך שיהי״ בו שיעור מלבד הגרעין דכיון שאין דרך לאכלו עם הגרעין ממלא שלעולם לא הוה בר״י שבשתולית הגרעין כמו שדרך להוליאו לא יאחר שלם ומפני זה הילרך לומר בתלמוד שלנו דבזית גדול עסק״ אבל אם הוא דבר שדרך לאכלו עם הגרעין שלו כמו גרעין של רמון או של ענבה או גודגדניות וכיו״ב אם אכל א׳ ונהן אעפ״י שאין בה בין הכל כזית דייני לי״ בר״ וכו׳ ע״ב ובמוק״ל האמין שלכה להשוות דגמ׳ דידן אינו מילק עם הירושלמי, והירושלמי לאו זית אכל (עמנ״א ד׳) ומה דהכי הי״ לו גרסא אחרת בירושלמי דבהדי איתא דר׳ יוחנן כסיב זיתא ע״ג ואעפ״י יראה שהר״י סובר״ דבודאי גמ׳ דידן מולק עם הירושלמי באכל זית, אבל בגרגיר של ענב״ ובפרידה של רמון איכם מולקי״, ולגמ׳ דידן לא משכחת באכל זית לבדך אחרי אלא באכל זית גדול, דאי כרשב״א שאכלו עם הגרעין זה לא מחשב שעדיי״ לא אכל כשיעור זית, שלריך כזית ומאכל עם גרעינתה, ואם כהרא״ש שהסיר הגרעין, זה לא מקרי בר״, ועיי״ במרדכי וז״ל ועוד כי הר״מ דמפורש בירושלמי באכל פרידה א׳ של ענב״ או גרגיר א׳ של רמון כיון שהיא בר״ שליעה אעפ״י שהוא פחות מכזית מבדך אחריו מעין ג׳ ע״כ ושביק דין זית משמע דסובר כהר״י דרק בזית י״ל דפליג גמ׳ דידן עם הירושלמי והלכתא כגמ׳ דידן, אבל בענבי״ ובמרמני״ וכיו״ב לית פלוגתא כלל:

ודר״מ כי ע״ד הרשב״א וז״ל ואם אכל זית עם הגרעין הוה בר״ אעפ״י שאין דרך לאכלו עם הגרעין״ ואפשר דלא התר״י מודה בזו אלא שאין דרך לאכול עם הגרעין״ אלא דבר שדרכו בכך כי׳ דהאי דווקא הוה בר״י או אפשר דש״ל דבדבר שאין דרך לאכלו בגרעי״ בעלי״ דעת האוכל לגבי כל אדם ועוד להסתלק מן הסי׳ ע״כ, ויותר נראה מלשון התר״י דש״ל דבעלה דעת האוכל, ולשלם לא משכחת דיש

לשובע כפשו עמש"כ בקפ"ד בשם המיוחס, אבל בלי הכאות מע"י בודאי איט שבע ובל הבריכות לאחריו נסמכי" על בהמ"ז וא"כ פשיטא דהכאות מעיז בעינן, אומנם לריכי" לי"שב הרא"ש מנרכות שהיא רא" לליעתא ורש"י דייק כזיס שאמרו לענין שיעור כל אכילות דמשמע הן אכילת איסור הן אכילת מלוה הן רשות שיעורס שוה, ולא עוד דכמו שכ' הרמב"ם פי"ד מה' מאכ"א דמה בין הביכי" אינו מלטרף ובין האביכי" מלטרף, הו"ל לבאר בה' ברכות דגם בין האיכיכי" אינו מלטרף, ובמ" ברכות הקשתי דאמאי לא מקשה הגמ' על ר"י האיך ברוך על זיס מליה אלא מה בין הביכי" אינו מלטרף אפי" לאיסור דכזיס שאמרו הוא חוץ מבין הביכי", א"כ לא משכחת לברך לאחריו באכל זיס אחד, אלא בזיס גדול כמובן:

ולע"ד דבריהם לדקי דבודאי בהמ"ז של תורה דלריך לאיות שבע ממש עמג"א קפ"ד מ' ו"א ומש"כ שם לית דין ודיי דין דהכאות מעיו בעינן, דאין לזה שיעור כזיס או כבילה שבאקור אם גם הנשאר בין האיכיכי" מלטרף, אבל כיון שמרדבן מחויב בבהמ"ז גם על כזיס ונקמך על התורה כמשכ"ל, לריך ג"כ הכאות מעיו דאיך יברך לאחריו על הכאות גרון אחר כבר עבר, אם ליכא עוד הכאות מעיו, אבל גם בין האיכיכי" מלטרף דבני באכילה כזיס כמו כזיס לאיסור ומלוה, דהא באמת שבע אפי" פחות מכזיס ומקחבר דלריך לברך מה"ת וכמשכ"ל בד"ה ודע, ובאות ג' לט"ז דמברך לאחריו ביי"ש על פחות מרביעית, ואבן שמדקדק" על כזיס יען דהתורה אמרה ג"כ ואכלת א"כ דלמא לריך כזיס כמו בשאר אכילות של תורה, וכיון שבכל אכילות בין האיכיכי" מלטרף בודאי גם לברכה אחרונה מלטרף ודו"ק:

אמנם מה שכ' הנהר"מ שיק שם דשיעור כזיס לענין שבועה שכ' המל"מ רפ"ה מהשבועות דודאי כיון על השיעור המחויב באיסור ג"כ חלי" בהכאות גרונו ע"ב ל"ע דבודאי לענין שיעור חצי" בחר שיעור המחויב באיסור, אבל בלשון בני אדם לא נקרא אכילה בהכאות גרון א"כ מכ"ל בנשבע שלא יאכל שיה" חייב גם בהכאות גרון או בנשבע שיאכל דקני באכילת גרון, שו"מ בכתב סופר ס" ל"ו שהאריך בהרחבת ביאור בשבועה אינו חייב אלא כדרך אכילה באכילה מעיו [וכ"ל דאם אכל והקיאו וחזר ואכל מיקרי שבועה גם לאכילה וכמשכ"ל בשם הבכ"י] אבל בנשבע שלא יאכל מלה של מלוה דהוא בהכאות גרונו וכמש"כ החת"ס דמלוה קני בהכאות גרונו ואז גם על השבועה חייב בהכאות גרונו [עיי" מ"ל בפי"ד מה' מאכ"א הי"ב ע"ד הירושלמי פ"ב דשבועות ודו"ק], אבל אכילת פת בשבת ויו"ט ופורי" דבעי עונג ושמחה אינו יולא רק בהכאות מעיו ע"ש וגם מש"כ בסי" ע"א מזה [ועיי" באמרי אש ס" י"ב] ובמחבת"ה לא זכר ע"ד מחת"ק בסי" תע"ו דקובר בכל מלוה לריך הכאות מעיו ואם כימה כספמ"א והחת"ס עכ"מ דשאני בהמ"ז דכתיב ושבעת, וא"כ מה חילוק בין אכילת מלוה דמלה לאכילת שבת ויו"ט, דמה הוה דבעי עונג ושמחה, מ"מ כיון שלא כתיב בהו ושבעת בני בהכאות גרון, ואולי כמו ביום"כ דתלוי בימיבא דעתי" אינו אחד אלא בהכאות מעיו כן בשבת ויו"ט חייב לייחב דעתי" באכילה, אבל זה אינו דא"כ לריך לאכול ככותבת בשבת ויו"ט, וזה לא שמענו, אלא כזיס פת חייב לאכול, ואיכ מ"ש ומאר אכילת מלוה [ועוד האריך הכת"ס בדין אם יולא באכילה שלכד"ה במלוה, ובאכילת קדש" וקרבן פסח בודאי א" בשלכד"ה, וכן כ' ג"כ אא"מ ז"ל במ"ח קמא סי' ל"ב וא"ה במקו"א יבואר] — ועיי" במוק"ל דבלא אכילת מעיו לא אחשב אכילה כלל לשום דבר אלא איכא דבעי הכאות גרון מני, אבל הכאות גרון בלי מעיי" לא אכילה ולא הנאה שמה אלא כאשר יחלוט החולם וגוי ורקה כפשו ע"ב ולא הבנתי מה אמר „לשום דבר" דבאכילת איסור בודאי שמה אכילה לכ"ע, ועמוק"ל שסי" קל"ז דמשמע דקובר דגם באכילת מלוה אינו בהכאה מעיו ואמו"ל עוד:

תבנא לדינא דלכתחילה בודאי יש לחוש שיתה רביעית בב"א בלי הפסק, ואכילת כזיס בחכא"פ, אבל בדעבד אם שהא שפיר מברך לאחריו, אחרא דבאוכל איסור גיפא היא חידש עבב"י בסי' תריי"ב, והמג"א סי' דילפי" מיוס"פ הוא ל"ב ודו"ק, ועוד הרמב"ם בפי"ד מה' מאכ"א דייק דבמאכלות אסורות ומשקי" אין מלטרפי" הפסיות, ומשמע דבאכילה מלוה לא, רק מלינו בגמ' בערוב בפסחי" קע"ז, והעור יליף מסם הש"ה למלה, ואולי במלה ובערוב שאני דליכא טעם מרור וליכא טעם מלה בשאר ביותר מכאכ"פ, וכמו במנושל וכבוש אינו יולא יען דליכא טעם מלה ומרור, ומש"כ בשאר אכילה מלוה למשל שלריך לאכול כזיס פת בגיל ע"ו דקובה דיולא אפי" במנושל וכבוש או באכילה קדש", שאלו רק שיאכל כזיס, אבל לא קבדי" שיהנה בטעם הכזיס, יולא ג"כ

לאחריו, ולאו דווקא בברכת בכ"ר אלא גם בשאה יין אם שמברך לאחריו מעין ג' L:

(ד) דבר שהוא כברייתו כגון גרגיר ענב או של רמון, וכן כ' הטור וכ"ב אמאי הסמיטו זיס אחר עניו נסנה עיקר הדין בירושלמי דבר" הוא, ונראה דהרבה שיטי" בדבותיו הראשוני" דאמאי לא מסנה הגמ' דיהן כן בדף ל"ט דר"י בירך על זיס מליה, התוס' כ' בשם הר"ר יוסי דגמ' דיהן מיירי שהוקרו הגרעיני" ומלא א"כ לא ה" כבריתו והגמ' ירושלמי סבור שה" זיס שלם, ואין אנו יודעי" אם כוונתם שהזיס ה" שלם ואכלה עם הגרעין וכמש"כ הרשב"א בפי" דהירושלמי מיירי שאכל הזיס שלם ולא הסיר הגרעין וגמ' דיהן מיירי דלא אכל גרעיניה" אלא הסירו וזרקן וקיים הרשב"א וכן נראה" שמתרלי" בחוס', או הפשט כמש"כ הרא"ש דהירושלמי הביאו הזיס שלם לפני" אע"ג שהשליך הגרעין כיון שהוצא לפניו שלינה ומכה מבר" שלינה מה שדרך לאכול ממנה, אבל גמ' דיהן מיירי דהזיס הי" מלוה והוצא לפניו בלא גרעין ע"ב, ועי" בתוס' מהר"א פולדא שם בירושלמי שהעתיק ת" התוס' הכ"ל בשם הרר יוסי דגמ' דיהן במליח מיירי ודרך של המלוח ליעול קודם המלוח הגרעין וא"כ הו"ל כמניח שלמו שלם ומש"כ הירושלמי מיירי בלא מליח והי" שלם ע"ב הוא כפשט הרא"ש, ועי" בבאור מרדכי אות ל"ט דדעתו ג"כ דתוס' עם רא"ש בחדא שיטא קיימא, והנה המוק"ל תמה על הרשב"א מי ראה כזאת מי שמע כאלה שיאכל אדם זיס עם גרעינו דאפי" מאכל בהמה אינו [וכעין זה הקשה הרדב"ז ח"א סי' ת"ב דהאיך הי" ר"י בולע גרעין של הזיס והלא יש לחוש לסכנה שעיקר הדק נוקב הבני מעיי"] גם אין דרך לכבוש זיס בלא גרעין כלל [ומחכ"ה לא זכר אז ע"ד התוס' סוכה ויומא שכ' דגמ' דיהן לא הי" בו גרעין שכן אחם זיס מליח בלא גרעין, והאיך חולק במליחות ואם גם שבאמנו בהגו לכבוש בגרעין מ"מ בזמן הגמ' הי" הזיס מלוח בלא גרעין] ועוד פליאה הלא מפורש בירושלמי משום דגרעיניה" ממעטו ומה ת" אחר משום בר" ועכ"ח דאייר בלא אכילת גרעין דאל"כ אינו ממעטו (פליאתו פליאה דהלא שיעור זיס שאמרו כמוה, וכגרעיניהה, עיי" הו"י יומא עט ע"ו, והגם אם אכל הגרעין מ"מ ממעטתו דהגרעין אינו מאכל כלל, ובגמ' דיהן אמרו דשקלו לגרעיניה", אבל הירושלמי לא אמר כן אלא גרעיניה" ממעטתו משיעורו אפי" אם אכל הזיס עם הגרעין וז"פ) ועל הרא"ש הקשה דכיון דלא חשיב לי" בר" אלא מחמת הגרעין מה לי אם הוסר בתחילה או בסוף ומאחר שהשליכו ואינו נהנה מן הגרעין ומה כפרון לבעלו בראות עיניו הכא לאו בראי" תלי" מלתא ולא על הטראה מנבר לפניו ולאחריו ע"ב ולעכ"ד יש לישב הרא"ש קובר דהטעם דבר" שאני דהתורה אמרה ואכלה גם על זיס אחד דהתורה בלשון יחיד אמרה עושה"כ בתוא ו, וממילא מיירי בזיס שלם, דהגרעין בודאי אינו נחשב כמאכל, והתורה אמרה ואכלה זיס, אבל כשנחלק ואין בו עוד הגרעין ל"ש עוד לומר שאכל זיס אלא זיס אחיך (ועיי"ד ס" ק' סוף ס"א) אבל הרשב"א סובר דחשיבות הבר" לענין ברכה יען דהתורה חשבה בר" גבי איסור ג"כ, א"כ עכ"ח דהתורה מיירי באכל הזיס עם הגרעין או זיס גדול דיש זיס ביניהו בלא הגרעין כמובן וגם בתוס' בסוכה כ"ו ב' וביומא ע"ט א' מפורש כרשב"א דהירושלמי מיירי בזיס שלם ואכלו עם הגרעין, וכיון שיש פלוגתא בין התוס' ורשב"א עם הרא"ש באכילת זיס שלם השמיטו הטו"ע דין זיס לגמרי:

ועוד התר"י אינו סובר לא כרשב"א ולא כרא"ש דז"ל לענין הדין הפסר להעמ" התלמוד שלמו עם החלמוי יהוס' ואמר שאם הוא דבר שאין דרך לאכלו עם הגרעין כגון זיס וכיו"ב שלריך שיה" בו שיעור אבל הגרעין דבינן שאין דרך לאכלו עם הגרעין אולא שלעולם לא הוה בר" שבשתולית הגרעין כמו שדרך להוליאו לא יצאו שלם ומפני זה הולרך לומר בהלמוד שלמו דבזיס גדול עקר" אבל אם הוא דבר שדרך לאכלו עם הגרעין שלו כמו גרעין של רמון או של ענבה או גודגדניות וכיו"ב אם אכל א' ונהן אעפ"י שאין בה בין הכל כזיס דייני" ל" בר" וכו' ע"ב ובמוק"ל אאמין שרלה להשוות דגמ' דיהן אינו חולק עם הירושלמי, והירושלמי לאו זיס אכל (עמג"א ד') והנה דהכי הי" לו גרסא אחרת בירושלי' דבהדי" איתא דר' יוחנן בסיב זיתא ע"ב ואמרי" יראה שחר" סובר" דבודאי גמ' דיהן חולק עם הירושלמי באכל זיס, אבל בגרגיר של ענבי" ובפרידה של רמון אינם חולקי", ולגמ' דיהן לא נשכחת באכל זיס לברך אחריו אלא באכל זיס גדול, דאי כרשב"א שאכלו עם הגרעין זה לא אחשב שעדיי" לא אכל כשיעור זיס, שלריך כזיס ואכל עם גרעיניתה, ואם כהרא"ש שהסיר הגרעין, זה לא נקרי בר", ועיי" במרדכי וא"ל ועוד

בין מיין בין משאר משקים מברך תחלה ברכה הראויה לאותו המין ולאחריו אינו מברך כלל

כף החיים

רבוותא, ובכנסת הגדולה מחלק בין ברכת הנהנין לאכילה ביום הכפורים הכתובה לקמן סימן תרי״ב, דהתם ביתובי דעתא תליא מלתא וביותר מכדי אכילת פרס לא מתייתבי דעתא, אבל הכא בהנאה תליא מלתא וכיון דהחיך נהנה כזית גם ביותר מכדי אכילת פרס מצטרף, ולמעשה צ״ע עכ״ל. וכן כתב המטה יהודה אות א׳ דאף אם שהה יותר מכדי אכילת פרס מצטרף יעו״ש. אבל המגן אברהם ס״ק א׳ כתב דאם אכל מעט וחזר ואכל מעט אם שהה יותר מכדי אכילת פרס אינו מצטרף כמ״ש סימן תרי״ב לענין יום הכפורים והוא הדין לענין ברכה יעו״ש. וכן נראה דעת רש״י סוכה מ״ב ע״ב. וכן הסכים הפרי חדש בשו״ת מים חיים סימן א׳, אליה רבה אות ח׳, סולת בלולה אות ה׳, יד אהרן בהגהות הטור, וכתב שכן הוא דעת מהר״ם ן׳ חביב בקונטריס תוספת יום הכפורים דף י״ב ע״א, חיי אדם כלל ן׳ אות י״ג, דרך החיים אות כ״ו, בן איש חי פרשת מסעי אות ו׳, קיצור שלחן ערוך סימן נ״א אות ה׳. ועיין זכור לאברהם חלק ג׳ בקונטריס אחרון מה שהאריך בענין זה ודעתו נוטה גם כן דאין מצטרפין יעו״ש. **ה**ועל כן כיון דיש פלוגתא בזה יש ליזהר שלא ישהה באכילתו ויכנס בפלוגתא דרבוותא, ואם שהה יש לאכול עוד כזית בלא שהייה ולפטור גם מה שאכל מקודם, ואם אי אפשר לו יש להרהר הברכה בלבו:

ח) **ושיעור** פרס לדעת מרן ז״ל הוא ג׳ ביצים כמו שכתבנו לעיל סימן ר״ח אות ג״ן יעו״ש. וכן כתב חיי אדם שם, דרך החיים שם, בן איש חי שם. וזמן שיעור אכילת פרס לפי מה שאנו משערין במשקל כל ביצה י״ח דראה״ם כמו שכתבנו לעיל סימן קס״ח אות מ״ו, עשינו נסיון לזה פעם ושתים ושקלנו פת שיעור ג׳ ביצים דהיינו נ״ד דראה״ם, ונמשך זמן אכילתן פעם ד׳ מינוטין ופעם ד׳ וחצי ופעם חמשה מינוטין, וכל מינוט הוא חלק מששים בשעה כידוע. ולכן לענין אכילה יש לחוש ולהחמיר לאכול כזית בתוך זמן ד׳ מינוטין, אבל לענין חולה שמאכילין אותו ביום הכפורים כמ״ש בסימן תרי״ח יש להחמיר ולשער בה׳ מינוטין. ולפי מה שמשערין בחולה לחומרא וחושבין כדי אכילת פרס ד׳ ביצים כמ״ש שם בסימן תרי״ח, אם כן הוי שיעור כדי אכילת פרס של חולה ז׳ מינוטין ועי״ש ודוק:

ט) **וכן** לענין שתייה, אם שתה מעט וחזר ושתה אם יש מתחלת שתייה ראשונה עד סוף שתייה אחרונה כדי שתיית רביעית מצטרפין לשיעור רביעית, ואם לאו אין מצטרפין, כמ״ש לקמן סימן תרי״ב לענין יום הכפורים והוא הדין לענין ברכה. כן נראה דעת הט״ז ומגן אברהם ס״ק א׳. וכן הסכים הפרי חדש בשו״ת מים חיים הנזכר, אליה רבה שם, יד אהרן שם בשם הנזכר, חיי אדם שם אות י״ד ובנשמת אדם אות ד׳, משבצות זהב אות א׳, זכור לאברהם שם. וכן כתבנו לעיל סימן ק״ן אות ח״י ובסימן ר״ד אות מ׳ יעו״ש:

י) **ואם** אכל פחות מכשיעור והלך לחוץ וחזר למקומו דצריך לברך שנית בתחלה אפילו בפת אם חזר ואכל פחות מכשיעור מצטרפין. מגן אברהם שם:

יא) **ואם** אכל חצי זית והקיאו ואכל חצי זית אחר יש להסתפק אם מצטרף, ומתשובת הרב פנים מאירות חלק ב׳ סימן ז״ך מפורש יוצא דאינו מצטרף, דלענין ברכה בעינן שיהנה בתוך מעיו ולא אזלינן בתר הנאת הגרון כאכילה דאיסור יעו״ש. ברכי יוסף אות ג׳. וכתב וצריך להתישב בדבר. ועיין לעיל סימן ר״ח אות ג׳ דמשמע נמי דאינו מצטרף יעו״ש:

יב) **שם. והשותה פחות מרביעית וכו׳.** כתב הט״ז ס״ק א׳ דיין שרף אינו בכלל זה ואזלינן בתר שיעור השתייה לרוב בני אדם יעו״ש. מיהו האחרונים השיגו עליו וכתבו דאין חילוק בין יין שרף לשאר משקין וכל שהוא פחות מרביעית אין לברך אחריו ברכה אחרונה כמו שכתבנו לעיל סימן ק״ן אות י״ב יעו״ש:

יג) **פת** סופגנין שנתפח עד שאין האוירים שבו נרגשים האוכל כזית ממנו כמו שהוא אינו מברך דלפי האמת לא אכל כזית. שו״ת זרע אמת סימן כ״ט, מחזיק ברכה אות ג׳, שערי תשובה אות א׳. ועיין לעיל סימן קס״ח אות מ״ו:

יד) **שם. פחות מרביעית וכו׳.** ושיעור רביעית כבר כתבנו אותו לעיל סימן ק״ן אות ט״ז קחנו משם:

טו) **שם. ולאחריו אינו מברך כלל.** ומיהו יש מסתפקין לומר דבברכת בורא נפשות רבות אין צריך שיעור כמ״ש בטור ובית יוסף יעו״ש. ועל כן יש

סוטר כף החיים
חלק ב
רבינו יוסף חיים סוטר בצלאל